

תביעות נזיקין כפתרון אזורחי

לסרבנות גט ;

היחסים שבין בית הדין הרבני

לבית המשפט לענייני משפחה.

תוכן:

1. הקדמה ומבוא 3
2. שאלת המחקר 4
3. סמכות ייחודית 5
4. הצגת הקושי ההלכתי והסבר המושג 'גט מעושה' 6
5. דעת בתי המשפט העליון בנוגע לכיבוד ערכאות ותביעות נזיקין כפתרון לסרבנות גט 9
6. שלושת הגישות הנהוגות כיום 12
7. ניתוח פסיקות בבימ"ש לענייני משפחה והבסיס לתביעות נזיקין כפתרון פתרון לסרבנות גט 13
8. גישת בתי הדין הרבניים 24
9. מסקנות וסיכום 28
10. רשימה ביבליוגרפית 31

[כל ההדגשים בפסקי הדין אינם במקור, אלא אם נאמר אחרת]

הקדמה:

העבודה מבקשת להתמקד בנושא תיאוריה ופרקטיקה - בתביעות נזיקין כפתרון אזרחי לסרבנות גט ודרך זה, מנסה לברר גם את היחסים בין בית הדין הרבני ובית משפט לענייני משפחה בעקבות מורכבות הליך זה.

מטרת עבודה זו אם כן, היא לבדוק האם מתקיימת התערבות של בית המשפט לענייני משפחה בעיקר, אך גם יתר הערכאות, בתחום השמור לבית הדין הרבני, לו קיימת סמכות ייחודית בכל הנוגע לענייני קידושין וגירושין במדינת ישראל, באמצעות טיפול בתביעות נזיקין כפתרון לבעיית סרבנות גט המגיעה לפתחם.

לבסוף אנסה להציע פתרון לפיו יוכלו הערכאות לשמש כלים שלובים לטובת האזרח ולמניעת עוולות בין הצדדים על ידי איזון ושיתוף פעולה בין כל הסמכויות, בדגש על כך שמהות מוסדות אלו היא לסייע לאזרחים ומתוך כך שמדובר בערכאות, ש'סמל המדינה' מתנוסס מאחורי היושבים בדין.

כבר אומר כי נוכח היקפה המוגבל של עבודה זו, וביחס להיקף הפסיקה והחיבורים שנוצרו בתחום תביעות הנזיקין המשיקות לסוגיית הגט, הנה רבה וענפה ומשכך, ברי כי לא יהיה ניתן להביא אלא מספר מוגבל של מקורות ופסיקות, ואני מקווה כי אלו יוכלו לשקף את הסוגיה, את הבעיה שהיא עלולה ליצור, ואת מגוון הדעות שיספקו מטריה כללית לנאמר.

1. מבוא:

בבית המשפט לענייני משפחה מוכרים כמה מקרים בהם ניתן להגיש 'תביעות נזיקין כפתרון אזרחי לסרבנות גט', ובעיקר אלו:

(1) כאשר הבעל מסרב להכיר בכך כי אשתו מבקשת להיפרד ממנו, והוא מעכב את מתן גיטה מתוך מניעי נקם וטינה.

(2) כאשר הבעל סוחט את האישה כלכלית תמורת מתן גט לאישה, וכתוצאה מכך ועד שהאישה תתרצה ותוותר, הבעל מעגנה; עניין המהווה את רוב מקרי העגינות.

(3) כאשר אישה מבקשת לקבל תשלום מזונות מבעלה במשך זמן הפירוד בין הצדדים, בעוד היא מסרבת לקבל גט. דא עקא, מאחר וגבר מחויב במזונות אשתו כל זמן שלא התגרשו, הרי שבסירובה לקבל את הגט, גורמת האישה לנזקים כספיים לגבר, ובשלב זה עומדת לבעל עילה להגשת תביעת נזיקין בבית משפט לענייני משפחה.

יוער כי תביעות אלו הוכרו כעילת רשלנות המצדיקות תביעה נזיקית, נופלות בגדר עוולת הרשלנות, דוק כבד עתה; לא מדובר בהפרת חובה חקוקה, גם לא לפי אילו הגורסים כי ראוי להכיר בה גם כ"עוולה חוקתית"¹, בגין הפרת חוק יסוד כבוד האדם וחירותו.

¹ ראו פירוט לעניין זה בתמש 24782/98 נ.ש.נ. נ.י. מיום 14.12.08 [פורסם בנבו]

בתוך כך נכון לציין את הנקודות הבאות:

1) בדרך כלל, הצדדים עושים זאת כדי לזרז את קבלת הגט ופחות בשביל הפיצוי הכספי²; מה גם שהנושא מעיד בעד עצמו, ונקרא 'תביעות נזיקין כפתרון אזרחי לסרבנות גט';

2) הקושי המהותי בדבר הוא, שקיימות דעות בהלכה היהודית כי תביעות אלו, המוגשות בבתי משפט לענייני משפחה, מהוות משקולת על הנתבע. שכן, לאחר קבלת פס"ד המיטיב עם התובעת בצורה של פיצוי כספי גבוה נוכח אי מתן גט, מוצא הבעל הסרבן 'להתרצות' ולתת גט תמורת מחיקת החוב הכספי כלפי האישה.

יוצא מכך שהגט ניתן בהשראת תביעות אלו הנו גט מלאכותי, וכלשון ההלכה: 'גט מעושה' – כלומר גט שלא ניתן מתוך רצון חופשי הנדרש בהלכה לצורך גירושין, מה שגורם לכך שבתי הדין הרבניים דוחים בקשות לסידור גט, המוגשות בעקבות תביעות נזיקין בבתי משפט לענייני משפחה, מאחר ולדידם גט כזה פוסל את כל פעולת הגירושין.

זאת כמובן מבלי להתייחס כרגע למוסד הנישואין ורישום זוגות בהתאם לפרמטרים אחרים הנוגעים למשפחות מעורבות של יהודים ולא יהודים ו/או חד-מיניים וכיו"ב, הנרשמים בהתאם לכללים אחרים שקבעה מדינת ישראל, שאינו נוגע לנושא העבודה.

2. שאלת המחקר:

האם בהגשת תביעות נזיקין כפתרון לסרבנות גט בבתי משפט לענייני משפחה, קיימת פגיעה בעיקרון כיבוד הערכאות?

שאלת המחקר תתייחס גם לספקטרום הנובע ממנה:

- האם בית המשפט, בדונו בתביעות נזיקין שמהותן ברוב המקרים הוא להועיל לאחד הצדדים לשפר את עמדתו בבית הדין הרבני, למעשה חוטא לאמת, פעמיים:

פעם ראשונה כאשר הם דנים למעשה במעין תביעת סרק שהסעד שלה האמיתי מצוי בבית הדין הרבני בצורת גט.

הפעם השנייה היא שהן מסכלות את יכולתו של התובעת לקבל גט לאור כך שהן גורמות כי הגט הנו 'גט מעושה'?

האם יכולה להיות קיימת דרך אחרת שהיא גמישות של בתי הדין הרבניים בסיועם לצד הנפגע או אף שיתוף פעולה בין הערכאות שתשלב את ידיה לטובת הצד הנפגע?

² רונן פרי; יחיאל קפלן -תפסת מרובה לא תפסת: על עצמה באמצעות דיני הנזיקין' משפט, חברה ותרבות העצמה במשפט (תשס"ח), 411, ראה לעניין זה רישא עמ' 412 המפנה להערה 5 במאמר.

בעבודה קצרה זו, אנסה לענות על השאלה העיקרית ועל הנלוות לה.

3. סמכותו ייחודית של בית הדין הרבני:

תקציר לביסוס הסמכות של בית הדין הרבני: כידוע, הסמכות העיקרית נטועה בחוק שיפוט בתי דין רבניים, הקובע כי: "עניני נישואין וגירושין של יהודים בישראל אזרחי המדינה או תושביה יהיו בשיפוטם הייחודי של בתי דין רבניים".³ פועל יוצא מכך הוא שההלכה היהודית היא הקובעת את התנאים לכל הקשור לקידושין וגירושין במדינת ישראל. עיגון זה הוכר גם בהלכה, לרבות בבג"ץ פייג-פלמן⁴, שם נאמר:

"הלכה ידועה היא כי כאשר אחת משתי הערכאות – בית הדין הרבני או בית המשפט האזרחי (כיום בית המשפט לענייני משפחה) – קנתה סמכות לדון בעניין שנתבע בפניה כדין, לא תיזקק לאותו העניין הערכאה האחרת אף אם נתונה לה סמכות שיפוט מקבילה.."

מעין חיזוק נוסף המגדיל את היקף הטיפול וסמכותו של בתי הדין בפתרונות לבעיות במתן גט ניתן לראות בחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) התשנ"ה-1995, אשר חולל מהפכה בנוגע לדרכי הטיפול בסרבנות גט, לרבות הוצאת צווי הגבלה עד כדי מאסר, וגם הם בסמכותו של בית הדין⁵, לסעיף שמירת הדינים⁶.

הרחבה נוספת שיש באמתחתו של בית הדין הרבני היא 'תביעה כרוכה'; תביעה בה ניתן לכלול רכיבים שונים, הנוגעים לתביעת הגירושין, בהתאם לסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953 הקובע, בכפוף לסעיף 9 לחוק, את סמכותו הנכרכת של בית-הדין הרבני. לעניין זה יוער כי קיימים שלושה מבחנים לבחינת כנות הכריכה⁷ דבר שגם עליו יש השגות כפי שיוצג להלן.

לעניין הסמכות הנוגעת לרכיב זה ובנוגע לכפיה למתן גט ולקבלתו :

סעיף 6 לחוק שיפוט בתי דין רבניים⁸ קובע: "ציווה בית דין רבני בפסק-דין סופי לכפות איש לתת גט פיטורין לאשתו או לכפות אשה לקבל גט פיטורין מאישה, רשאי בית משפט מחוזי, כתום ששים ימים מיום מתן הצו, לפי בקשת היועץ המשפטי לממשלה, לכפות במאסר לציית לצו".

³ סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953

⁴ בג"ץ 8497/00 אירה פייגפלמן נ' ג'אורג' פלמן, מיום 27.1.2003 פורסם בנבו.

⁵ חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) התשנ"ה-1995. (שיוער כי לא קיימת אפשרות להטיל הוצאות וקנסות).

⁶ שם. סעיף 7

⁷ בג"ץ 787/14 פלונית נ' פלוני מיום 26.10.15 [פורסם בנבו]; בג"ץ 5038/16 רפאל טולדנו נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים מיום 5.9.16 [פורסם בנבו].

⁸ חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953

מנגד, יש את סעיף 76 לחוק בתי המשפט⁹, הקובע: "הובא עניין כדין לפני בית משפט והתעוררה בו דרך אגב שאלה שהכרעתה דרושה לבירור העניין, רשאי בית המשפט להכריע בה לצורך אותו עניין אף אם העניין שבשאלה הוא בסמכותו הייחודית של בית משפט אחר או של בית דין אחר."

אלא שכפי שנראה, סעיף 76 לעניין זה, מהווה את הבסיס ממנו יונק בית המשפט לענייני משפחה את כוחו לטפל בתביעות נזיקין אגב לתביעות גירושין בבתי הדין הרבניים.

אך שלא בדומה לעניין תביעת מזונות ו/או רכוש, תביעות לעניין סרבנות גט, מעוררות בעיות קשות, עד שלטענתם, בכל הנוגע לתביעות אלו האחרונות, בתי הדין אינם יכולים לדור בכפיפה אחת עם הכרעה של בתי משפט שאינם פועלים מכוח ההלכה וכל התערבות של בית משפט בנוגע לסרבנות גט, עלולה לסכל את כשרות הגט.

4. הצגת הקושי ההלכתי והסבר למושג 'גט מעושה':

אם כן, מהו בדיוק גט מעושה ומדוע הוא כה נדרש לעניין גירושין לפי הדין העברי?¹⁰

התורה מזכירה פסוק אחד בנושא בלבד: "כי יקח איש אשה ובעלה, והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו"¹¹.

מתוך פסוק זה נוצרו הלכות, תקנות, פסיקות, וסוגיות רבות מספור, ונוכח היקפו המוגבל של חיבור זה אזכיר אך מעט מהן, המהווים את עיקרי הדברים על מנת לתת את המושגים וההסברים המרכזיים, על מנת לברר בקצרה מהם הכללים שההלכה קובעת לעניין מתן גט בין בני זוג הרוצים להתגרש.

כעיקרון, קיימות ארבע דרגות חומרה, שהם שני שלבים לעניין דרך מתן הגט;

א. השלב האחד הוא פס"ד של בית דין רבני, הקובע כי לפניו יש מקרה שבו יש 'מצווה' או 'המלצה' להתגרש.

ב. השני, החמור יותר, קובע כי יש 'חיוב' או 'כפיה' להתגרש, המהווים את ההרשאה מצד ההלכה לנקוט בסנקציות כנגד הסרבן, במיוחד במקרה של 'כפיה'; הכל בהתאם לתנאים מסוימים וכפי שיתבאר להלן.

למעט הרמב"ם אשר דבריו מוכרים לציבור לגבי אדם המעגן את אשתו, בהם הוא קובע כי "מכים אותו עד שיאמר רוצה אני"¹², יתר הפוסקים מחמירים בעניין 'גט מעושה', ואכן דעת הרמב"ם לא נפסקה להלכה.

להלן יובאו הדעות בהלכה בנוגע לגט מעושה:

⁹ חוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984

¹⁰ לצורך הסבר המושג הסתייעתי ועיינתי בין היתר, ב'ערך' "כפייה בגירושין - הבעיות ההלכתיות הכרוכות בכפיית הבעל לתת גט", שנכתב על ידי פרופ' אליאב שוחטמן באנציקלופדיה יהודית מבית מכללת הרצוג בכתובת האתר:

<http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=3588>

¹¹ חומש דברים פרק כד, פסוק א'.

¹² רמב"ם, הלכות גירושין, פרק ב, הלכה כ'.

א. הגמרא במסכת גיטין¹³, קובעת כי גט מעושה שנכפה על הבעל בבית דין הנו גט כאשר הוא ניתן **כדין** בתנאים מסוימים במצב בו האישה דורשת להתגרש, אך הגט **חייב** להינתן בערכאה שדנה לפי דין תורה. הגמרא (שם) שבה ושואלת מדוע לא נתן לערכאות גויים לכפות, גם כאשר הבעל ראוי לכפייה: תשובתה לכך היא, שערכאות גויים רשאים לכפות צד מסוים בדיני **גזלות וממונות לכל היותר**, אך לגבי דיני אישות - אין ראוי לעשות כן, ואף מציינת מטרה נוספת לאיסור זה, והוא - שלא תלך כל אישה הרוצה להתגרש מבעלה לערכאות גויים אשר יכפו את הבעל לתת לה גט, גם מסיבות שאינן ראויות.

ב. סוגיה נוספת במסכת **יבמות**¹⁴, מפרשת אגב העיסוק בהלכות חליצה גם את התנאים למתן גט וקובעת שכאשר אדם אומר "**רוצה אני**", אזי גם אם חזר בו לאחר מכן, הגט כשר, בתנאי והגט המעושה ניתן **כדין**;

ג. מכאן שהמילה "**כדין**", מהותית לעניין חיוב בגט, ומצינו שקיימים ארבעה מקרים שנאמר עליהם בתלמוד במפורש **שכופים** בהם גט, ואלו הם:

1) **כאשר הבעל מוכה שחין – מחלה הגורמת לאישה סלידה קשה מבעלה**¹⁵.

2) **כאשר הבעל חולה במחלה שבעקבותיה נודף ממנו ריח רע (מה שנקרא בלשון הגמרא "בעל פוליפוס") או שהוא עוסק במלאכה שבעקבותיה נודף ממנו ריח רע, כגון שהוא עובד מלאכה בעלת ריח רע במיוחד, והדבר מעורר גועל וסלידה באישה עד שאינה יכולה לחיות עמו חיי אישות**¹⁶.

3) **כאשר הבעל והאישה אסורים זה לזה באיסור לאו מן התורה, כגון גרושה לכהן או בת ישראל לממזר וכיו"ב**¹⁷.

4) **כאשר האישה רוצה ללדת, אך אינה יכולה להיבנות מבעלה**¹⁸.

עם זאת, על אף שהגמרא מפרטת את התנאים מתי 'גט מעושה' יהא כשר, אנו רואים כי ההלכה מחמירה בכך;

ד. בספר אבן העזר, החלק השלישי בארבעה טורים של רבי יעקב בן אשר ושל החלק המקביל לו בשולחן ערוך העוסק בדיני אישות, מציין הכתוב כי החשש מ'גט מעושה' הוא שהבעל לא גרש את אשתו, מהווה חשש כל כך גדול, **מאחר ויש בו להביא לילדים ממזרים ומכאן, סכנת כליה לעם ישראל**.

¹³ ראה מסכת גיטין פ"ח עמוד ב'

¹⁴ מסכת יבמות דף קו עמוד א'

¹⁵ ראה סוגיית התלמוד בכתובות עז ע"א; שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד, סעיף א. שם מצוין כי מבחינת זכאותה של האישה לגירושין בכפייה, די שיתקיים היסוד הראשון, הדחייה.

¹⁶ כתובות, שם; שולחן ערוך, שם.

¹⁷ כתובות, שם; יבמות מד ע"ב; יבמות פה ע"א; ירושלמי, גיטין פרק ט, הלכה ט; שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד, סעיף כ.

¹⁸ בוטל- נשמר רק למספור ההעברות וההפניות אליהן.

¹⁹ יבמות סה ע"ב; שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד, סעיף ו. ראה שם התנאים שמקבלים בהם את טענת האישה וכופים את בעלה לגרשה.

ה. משכך, נכון שלא לכפות את הבעל בגט, גם במקרים קיצוניים והוא מסיים את דבריו במשפט: **וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים כדי שלא יהא גט מעושה**²⁰, כלומר, גם אם ראוי שאותו אדם יענש בשוטים לאור מעשיו, חכמים מסתייגים מכך, על מנת שלא ליצור הסכמה מלאכותית שיש בה לפגום את כשרות הגט, הקריטית להיפרדות הצדדים, ואפשרותם לבנות בית עם זוג אחרים.

ו. אם כך, נשאל מתי **כופים** את הבעל לתת גט?

האם כאשר המילה "**כופים**" כתובה במפורש או גם במקרים אחרים, שיש עילה מוצדקת? שאלה זו מתבקשת מאחר וברוב המקרים, גם כשיש לאישה עילה לגירושין, העילה לא כוללת את המינוח המפורש "**כופים**".

בשאלה זו נחלקו הראשונים:

שיטת רבנו חננאל, הנסמכת על התלמוד הירושלמי²¹, היא: שאין כופים אלא במקום שנאמר במפורש ש'כופים'. לעומתו, שיטת ר"י, רבנו יצחק, בעל התוספות, הנסמכת על התלמוד הבבלי²², חולק על הירושלמי וסובר כי גם במקום שנאמר "**יוציא ויתן כתובה**", אך לא נאמר במפורש ש'כופים', ניתן לכפות את הגט²³.

בשיטת ר"י מחזיקים עוד כמה מהראשונים²⁴, ששיטתם היא, שעצם קיומה של **חובה** לגרש, משמעותה שניתן גם **לכפות** על הגירושין בעת הצורך, בדומה לכל חובה משפטית אחרת הניתנת לאכיפה²⁵.

שתי השיטות שלעיל הובאו על ידי ר' יוסף קארו בשולחן ערוך²⁶, אך מבלי שהכריע ביניהן; עם זאת, כתב הרמ"א בהגהותיו²⁷ **כדברי הטור שהובאו לעיל**, ומדבריו עולה שכיוון שיש מחלוקת בין הפוסקים בשאלה זו, **ראוי להחמיר ולנהוג בשיטת רבנו חננאל ולהימנע מלכפות גט במקרים שלא נתפרש בהם שכופים את הבעל לגרש את אשתו**.

ז. לגבי נשים, עקרונות אלו די דומים: בעבר, עד לחרם דרבנו גרשום, בעל היה יכול לגרש את אשתו מבלי הסכמתה, אולם משרבו המקרים של גירושין על כל דבר בעלמא והתעורר חשש שבעל יגרש את אשתו עד סיבות שאין בהם ממש וכפי שהגמרא מכנה: מאחר ו"והקדיחה תבשילו"²⁸ קרי, בשל כעס רגעי ובר חלוף שיכול להביא להרס בתים רבים בישראל, נקבע כי גם האישה צריכה להסכים לקבל את

²⁰ טור אבן העזר הלכות גיטין סימן קנד, סעיף נד'.

²¹ ירושלמי, גיטין פרק ט, הלכה ט.

²² יבמות לט ע"א; כתובות עז ע"א.

²³ המחלוקת על הראיות התומכות בכל אחת מן השיטות מובאת בתוספות, כתובות עז ע"א, ד"ה יוציא ויתן כתובה.

²⁴ ראה: רש"י, נדרים צ ע"ב, ד"ה יוצאות; רש"י, גיטין פח ע"ב, ד"ה כדן;

²⁵ ראה הסברו של ר"י בתוספות, שם.

²⁶ שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד, סעיף כא.

²⁷ הגהות הרמ"א על ספר אבן העזר, סימן קנד סעיף א'.

²⁸ מסכת גיטין, דף צ', עמ' א'.

הגט מבעלה ועד אז, לא תהיה מגורשת אלא בתנאים המחויבים בהלכה²⁹, ומשכך,

חיבור זה נכון ותקף למקרי סרבנות משני הצדדים.

ח. **דעת הרמב"ם:** בשונה מכך, אנו רואים את דעת הרמב"ם אשר פוסק כי 'גט מעושה'

שהתקבל מהסיבות שמונו לעיל, יהיה כשר, **בין שהוא התקבל על ידי בית דין דתי**

ובין שהתקבל בערכאות גויים אשר מונו על ידי בית דין דתי, ולפיכך מותר להכותו

עד שיאמר "רוצה אני" וגם אם יחזור בו לאחר מכן, הגט יהא כשר³⁰.

הנחת היסוד של הרמב"ם לכך, העולה מהסיפא של ההלכה שלעיל³¹, היא **נפשית-רוחנית**; לדידו

של הרמב"ם, יהודי רוצה לקיים את המצוות כולן, ורק היצר הרע מונעו מכך, לפיכך מכות אלו

מתישות אותו וגורמות לו למעשה לחזור לעצמו. לכן גט זה ועל אף שהוא מעושה, יהיה קביל.

דעתו זו קרובה יותר לסוגיות הגמרא שהובאו לעיל, אך כאמור, גישה זו לא התקבלה להלכה.

אם כן, ראינו את הדעות לפיהן 'גט מעושה', חייב להיות גט אשר ניתן כדין, קרי, בהתאם לארבעת

המקרים שלעיל.

בנוסף ראינו את המחלוקת לעניין עילת הגירושין; האם חייבת להיות החלטה בדבר כפיית הגט או

שמשפיקה עילה על מנת לחייב את הבעל, את מסקנת ההלכה הנהוגה בימינו, כי רוב הפוסקים

נמנעים מכך עד כמה שניתן, גם כאשר יש עילת לכפיה, ולבסוף הבאנו את פסיקת הרמב"ם שדעתו

לא נפסקה להלכה.

מכאן, לאור הסוגייה הסבוכה של 'גט מעושה', ולאור ההלכה הקיימת בימינו, ניתן לנסות להבין

את חוסר היכולת של דייני בית הדין הרבני להכיל, אף ברמה הבסיסית, את פסיקותיו של בית

משפט לענייני משפחה לרבות יתר הערכאות, אשר לא רק שלא מונו על ידי בית הדין, לו הסמכות

הייחודית לענייני קידושין וגירושין, אלא גם חסרים את הכלים והסמכות לפסוק הלכה.

לכן, וכפי שנראה בהמשך, דעתו של בד"ר היא שבית המשפט פוגע באופן ישיר ובוטה בהלכה

הנזהרת ומסתייגת ממתן 'גט מעושה', והוא עושה בה כבתוך שלו, ובהתערבותו בהליך המורכב

והרגיש של מתן הגט, הוא מסכל את שמירתו של בד"ר על טוהר הגט, דבר שמבחינתו יש לכך

השלכות על כל בית ישראל, מחשש ממזרים, **לאור כך שיכול להיווצר מצב שבני זוג עדיין נשואים**

בזמן שהם מתחתנים עם בני זוג חדשים ובונים את ביתם.

5. עמדת בית המשפט העליון בנוגע לעקרון כיבוד הערכאות וכן דעתו על 'תביעות הנזיקין

כפתרון לסרבנות גט':

בשלב זה אציג באופן עקרוני ותמציתי לאור העשרות הרבות של פסיקות בעניין, כי עמדת בית

המשפט העליון לאורך השנים היא דואלית; מצד אחד, לא פעם ולא פעמיים הכיר בית המשפט

העליון בסמכות הייחודית של בתי הדין הרבניים לעניין קידושין וגירושין ותומך בה, אך מצד

²⁹ ראה: שולחן ערוך, אבן העזר, סימן א, סעיף י; ב"צ שרשבסקי, דיני משפחה, מהדורה שלישית, ירושלים תשמ"ד, עמ' 353.

³⁰ רמב"ם, הלכות גירושין פרק ב, הלכה כ'.

³¹ שם.

שני ניתן לראות גם מקרים בהם הפסיקה נותנת יד לבית המשפט להתערב ולדון במקרים אשר דנים בהם במקביל בבית הדין הרבני.

אתחיל בפסק דין שאינו דן בעניינו הישיר של תביעות נזיקיות כפתרון לסרבנות גט, (כמעט ואין כאלה, כידוע) ויש בפסה"ד שלהלן כדי להצביע בחדות יתרה, על הקושי בו עומד לעתים בית הדין הרבני מול בתי המשפט, עד כדי אמירה חריפה ביותר של הרב שלמה דיכובסקי, חבר בית הדין הרבני הגדול שפרש זה מכבר, המכנה את פסק הדין שלקמן כ"חטא הקדמון"³²;

1. מדובר אם כן, בפס"ד ע"א 22/70³³, פס"ד קצר בין שני עמודים סה"כ, שניתן על ידי כב' הש' (כתוארו אז) לנדוי, אשר פסק בערעור שהוגש, כי תביעה כרוכה שהוגשה, לא היתה כנה ולפיכך אישר לאישה לתבוע את מזונותיה בבית המשפט המחוזי (כמובן, קודם הקמת בתי המשפט לענייני משפחה).

לטענתו של הרב דיכובסקי, המשמעות היא, שהגם שהמקרים לכך הם מעטים, הרי שבאופן מעשי, אף אם יוכיח הבעל את כנות תביעתו בבית הדין הרבני הגדול, כפי שהוא מחויב לעשות, עדיין יהיה חשוף לתביעה של בית משפט אזרחי, דבר שאינו עולה על הדעת ובכך למעשה נוצר אי-כיבוד ערכאות ואף חוסר אמון במערכת. אי כיבוד זה, לדעתו, חלחל ביתר שאת ויתר עוז גם לבתי משפט למשפחה וזאת נראה בהמשך חיבור זה.

2. הליך נוסף שנוגע בכיבוד ערכאות ודן בכנותה של תביעה כרוכה מצאנו בג"ץ 8497/00³⁴, גם שם אגב, היה מעורב הרב דיכובסקי ששימש כדיין בבית הדין הרבני בהליך נשוא הערעור שהוגש.

לבסוף, לאחר שנקבע כי הכריכה לא היתה כנה ובית המשפט קנה את סמכותו כדין, נקבע בפס"ד מוסכם של כב' השופטת דורנר, כי הכלל הראוי והנכון יהיה שעל כל ערכאה משפטית להמתין במתן החלטתה בעניין הסמכות במקרה בו מתקיים דיון בערכאה אחרת.

3. הליך אחר הנוגע לחיכוך שבין שתי הסמכויות שהגיע עד לבית משפט עליון, הנו בע"מ 3151/14³⁵, שדן במקרה הנוגע למזונות אישה אשר נדון בבית הדין הרבני; שם עולה שם סוגיה לגבי סרבנות האישה לגט, ובעניין זה קובעת כב' השופטת ד' ברק-ארז בדעה שהתקבלה ברוב דעות, כי:

"כאשר השאלה שבמחלוקת היא האם יש לשלול את זכאותה של האשה למזונות בשל "סרבנות גט" (מבלי ששאלה זו הוכרעה בבית הדין הרבני), לא נכון שבית המשפט לענייני משפחה יעסוק בכך.. טענה של סרבנות גט קשורה באופן הדוק לשאלת הגירושין, שכאמור הסמכות הייחודית בעניינה נתונה לבית הדין הרבני.."

³² הרב שלמה דיכובסקי, בתי הדין ובתי המשפט - תחומי חיכוך. תחומין, כרך כד, (תשס"ד) עמוד 51

³³ עא 22/70 דב זעירא נ' תהילה, ניצן ו-הדס זעירא, כד (1) 475 מיום 30.4.70 [פורסם בנבו]

³⁴ בג"ץ 8497/00 אירה פייגלמן נ' ג'אורג' פלמן, מיום 27.1.2003 [פורסם בנבו]

³⁵ בעמ 3151/14 פלונית נ' פלוני, מיום 5.11.15 [פורסם בנבו] ראה סעיף 42 לפסק דינה של כב' השופטת ד' ברק-ארז

4. מצד השני של פסקי הדין שלעיל, ניתן לראות את פסה"ד בתיק עא 401/66³⁶ (מרום נ' מרום) בו כב' השופט קיסטר מסכים בדעת רוב, לאבחנה שעשה בית המשפט המחוזי בערעור שהוגש לגבי תביעה שביקשה פיצוי על הפרת הסכם נישואין בבית משפט אזרחי.

בית המשפט מבחין ומפרט בין **הבטחה להינשא** שהופרה, המצדיקה תביעה בבית משפט אזרחי, לבין תביעה **להפרת הסכם נישואין** לגירושין, מאחר וזו נובעת ממעמד הנישואין ואשר נמנית על עניני נישואין וגירושין האמורים בסעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים³⁷, הקובע כי עניני נישואין וגירושין של יהודים בישראל אזרחי המדינה או תושביה יהיו בשיפוטם הייחודי של בתי דין רבניים.

בתוך כך מבקש כב' השופט קיסטר לציין את אחת מסיבותיו אך ניתן לראות כי גם **גט מעושה** הנו עניין הנלקח בחשבון על ידי בית המשפט:

" גם בהתאם למשפט העברי, כאשר הגירושין נעשים בהסכמה מוקדמת של הצדדים, אין אדם יכול להתחייב להתגרש או לקבל גט אם אינו מחויב מן הדין לעשות זאת. במשפט העברי מתייחסים בחומרה יתירה לכפיה לגירושין מאשר לכפיה לנישואין, זאת על שום שבגירושין כל כפיה שהיא, אפילו כפיית ממון, פוסלת את הגט (פרט לכפיה שנעשתה כדת, כשהדין קובע במקרים מסוימים את חובת הגירושין, ואז ישנה אפשרות שבית הדין יכפה על הגירושין". (פסקה 24 לפסה"ד)

5. פס"ד נוסף ויוצא דופן בתמיכתו בבית הדין הרבני הנו בגץ 2609/05³⁸. בתמצית: ההליך דן בערעור של אישה אשר בית הדין הרבני פסק לבעל פיצויים עבור הסכמתו להתגרש, ולאחר שבית הדין הרבני הגדול דחה ערעור של האישה, היא בחרה להגיש עתירה לבג"ץ על עצם הפיצוי לבעל עבור סרבנותו, על אף כי ניתנה הסכמה לשיקול דעת של בית הדין לגבי פיצוי זה ובתנאי שהוא יינתן לאחר מתן הגט. הפיצוי עמד על 60 אלף שקלים לאור כך כי לדברי בית הדין הבעל לא היה חייב להתגרש, ומשכך בית הדין מצא לנכון לפצות אותו בגין ויתורו על נישואיו.

לדברי כב' השופטת נאור, השאלה האם יש או אין עילה לחייב את הבעל במתן גט היא שאלה מובהקת שבסמכות בתי הדין רבניים והם לא מוצאים להתערב בשיקול דעתם שלא היתה עילה לחייב את הבעל הגט, ומוסיפה כי ויתורים ממוניים הם עניין שבשגרה, עם הצער שבדבר (פסקה 13 לפסה"ד).

כב' השופט עמית שהסכים לפס"ד זה אף מחזק ומוסיף:

"כשלעצמי, אני סבור כי ההלכה היהודית מעמידה ארגז כלים מרשים דיו כדי לחלץ אשה מעולו של בעל סרבן גט מקום בו הנישואין הם קליפה ריקה מתוכן. כך לגבי העילה הנדרשת לשם חיוב וכפיית גט וכך על מנת לזרז בעל סרבן במתן גט (לדוגמה,

³⁶ עא 401/66 ברוריה מרום נ' בן ציון מרום, כא (1) 673 מיום 19.6.67 [פורסם בנבו]

³⁷ חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953

³⁸ בגץ 2609/05 פלונית נ' ביה"ד הרבני הגדול לערעורים ניתן ביום 31.5.15 [פורסם בנבו]

חיוב במזונות מוגברים מכוח הכלל "מעוכבת מחמתו להינשא". הכלים בנמצא וכל שמתבקש הוא, כי בית הדין הרבני יושיט היד ויטול את הכלי המתאים."

יוער כי על אף פסק הדין שהובא לעיל, בניגוד לפסקי דין בנוגע לכיבוד ערכאות כמעט ולא מצויים כאלו, בנוגע **לתביעות נזיקין בעניין סרבנות גט** המגיעים לבית משפט העליון, שמא מפאת שמירת הלכת חניון חיפה³⁹ בדבקות, או שמא מפני שהנושא הנו מורכב וסבוך ובית המשפט העליון מעדיף מסיבותיו השמורות עמו, לתת כמה שפחות הלכות בעניין.

לאור כך, ומשאין הלכות ברורות של בית המשפט העליון, אבחן את הפסיקות של בית המשפט לענייני משפחה בעיקר, על מנת לבחון את סוגית עקרון כיבוד הערכאות על ידי ערכאות אלו.

6. שלושת הגישות הנהוגות כיום:

בשלב זה וכשלב מהותי, על מנת להגיע לניתוח של בתי המשפט לענייני משפחה ו/או מחוזי, אציג פסק דין חשוב לענייננו, אשר ניתן בבית המשפט המחוזי ע"י כב' אב"ד הש' שנלר⁴⁰, שיוביל לשלב הבא והוא - מהו **הבסיס** לתביעת נזיקין בשל סרבנות גט' ואת שלושת הגישות השיפוטיות הנהוגות כיום וכיצד הן באותי לידי ביטוי עם עקרון כיבוד הערכאות.

תמצית פסה"ד: בית הדין הרבני קבע באחת מהחלטותיו ובמפורש כי **"האישה מעגנת את עצמה"**, זאת לאחר שלא קיבלה את הצעת בית הדין הרבני, ולאחר שנתקבל זה מכבר פס"ד בבימ"ש.

לאחר מכן הגישה האישה תביעה **שניה** לאחר שהפרוד שלה התחתן פעם שניה מבלי לתת גט ו**שיקר** על כך לאחר שטען כי לא התחתן מעולם.

לבסוף, האישה קיבלה פיצוי של 180 אלף ₪, בגין הסרבנות של התקופה השנייה בלבד, לגביה הבעל שיקר, לאחר שהתחייב בפני בית הדין הרבני כי לא התחתן עם אישה נוספת ואם כן היה מסכים להתגרש מיד.

מכאן הבין בית המשפט כי אילו היה מוצא בית הדין באותה שעה שהבעל שיקר, היה **מחייבו** בגט, אך גם אם לא היה מוצא, בית המשפט היה רואה לנכון לחייבו בפיצוי האישה בגין הסרבנות השנייה (פסקה 44-45 לפסה"ד).

באותו הליך, ביהמ"ש דן בקורלציה שבין ההחלטות של בית הדין הרבני לבין ביהמ"ש האזרחי וקובע כי באופן עקרוני, פסיקת הפיצויים שביהמ"ש יפסוק, תלויה במהות ההחלטה של בית הדין הרבני, וכך הוא אומר:

"22. תביעת הנזיקין, לא נועדה לשמש אמצעי ישיר לצורך אכיפת מתן גט או כדי לזרז את מתן הגט וגם אינה עוסקת באמצעים לסידור גט בעתיד, אלא אך ורק בהשלכות הישירות

³⁹ רע 103/82 חניון חיפה בע"מ נ' מצת אור בע"מ מיום 13.7.82 [פורסם בנבו]
⁴⁰ עמש (ת"א) 46631-05-11 פלונית נ' פלוני מיום 23.1.14 [פורסם בנבו]

הנובעות מאי מתן או קבלת גט על זכות בן הזוג לפיצויים נזיקיים,
אשר לטענתו נגרמו בשל התנהגות בן הזוג האחר.⁴¹

הדגש על המילה 'נובעות' אינו בכדי, שכן סעיף 76 לחוק בתי המשפט⁴², קובע כידוע, כפי שהוזכר לעיל, כי במידה והתעורר עניין שהוא **אגב** לעניין הנדון בסמכות הייחודית, לא תהיה מניעה לדון בו.

לאחר מכן מציין הש' שנלר בפסקאות 26-28 לפסק דינו, שלוש גישות מרכזיות בנוגע לתביעות נזיקין אגב סרבנות גט, שיהיו גם את הבסיס לניתוח פסקי הדין וסיווגם, שיובאו בהמשך:

(1) **גישה ראשונה**; רק במקום בו פסק הדין הרבני הוא בדרגת "כופין" או "חיוב לגרש", ראוי לאפשר זכות תביעה בעניין פיצוי עיגון.

(2) **גישה השנייה**; מרככת מעט את הגישה הראשונה והיא כי לא רק במקרים של כפייה או חיוב יהיה ניתן לגרש אלא גם במקרים של "המלצה" או "מצווה לגירושין", אך אלו יהיו מקרים **מיוחדים** בהם קיימים מקרים של סרבנות גט ארוכה ועיקשת ללא כל טעם סביר והגיוני, וזאת תוך התחשבות בסוגית 'גט מעושה'.

(3) **גישה שלישית**; מתווה דרך חדשה, המנתקת את התביעה לפיצוי בשל סרבנות גט משאלת חיוב בן זוג במתן גט בבית הדין הרבני, ואפילו בשאלת מועד תחילת הסרבנות ומבססת את התביעה על עוולה נזיקית בלבד בשל סירובו העקרוני של הבעל להעניק גט לאישה, דבר הגורם לה נזק ובושה, ומשכך היא לא קשורה באופן ישיר להליך הגירושין המתנהל בבית הדין הרבני.

קרי, הגישה השלישית סוברת כי עילת התביעה בתביעת נזיקין בגין סרבנות גט, אינה נעוצה כלל בהוראת בית דין רבני, אלא נובעת מעצם ההתנהלות של מי מבני הזוג, אשר לדעת בית המשפט מכילה עוולת רשלנות, שאז יש לראותה כהתנהלות בלתי סבירה, הצפויה לגרום לנזק ומשכך מצדיקה תביעת נזיקין.

מכאן, שהגישה הראשונה ואף השנייה, הן בעלות זיקה לבית הדין הרבני ולהוראותיו.

הגישה השלישית עם זאת, אינה מתנה כביכול את העילה בקביעת בית הדין הרבני, ולפיה גם אם בסופו של יום הורה בית הדין על חיוב או כפייה למתן גט, בית המשפט לא רואה את עצמו כמחויב דווקא ליום החיוב או הכפייה אלא אפילו למתן פסק הדין הראשון, בו היתה אף **המלצה** או **מצווה** להתגרש ויותר מכך, לעתים אף ללא קשר להליך בבית דין רבני;

אלא הדבר נתון לשיקול דעתו **הבלעדי** של בית המשפט, דבר המתנגש ישירות עם סוגיית 'גט מעושה'.

7. **ניתוח פסיקות בבימ"ש לענייני משפחה והבסיס לתביעות נזיקין כפתרון פתרון לסרבנות גט:**

⁴¹ שם. פסקה 22

⁴² חוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984

לאור המובא עד כה, אציג פסקי דין מכל גישה ומאמרים בהתאם, הדנים בתביעות נזיקיות שהוגשו בבתי משפט לענייני משפחה בגין עוולת סרבנות גט; החל מפסיקות אשר סוברות כי כמעט ואין מקום לדון בתביעה נזיקית לעניין סרבנות גט, ועד לזו המנתקת בין הדברים, בסדר עולה, ביחס לשלושת הגישות שהובאו לעיל;

להלן יפורטו כיצד פסיקות אלו באות לידי ביטוי בפסיקה בבתי משפט לענייני משפחה, ואת הביסוס המשפטי, לרבות הדעות של החוקרים בתחום זה;

הגישה הראשונה:

1) **אתחיל בפס"ד מנחה לעניין מזונות שהינו פס"ד כבירי; ע"מ 41/96 שניתן ביום 8.5.97 על ידי כב' השופט (כתוארו אז) חיים פורת⁴³:**

בפס"ד זה נדון ערעור בדבר מועד הפסקת מזונות אישה על ידי בעלה, ונקבע, כי במקרים הנופלים לסמכותו ה**ייחודית** של בית דין רבני, אזי, רק **לאחר** פס"ד חלוט של בית הדין הרבני, שבמקרה זה, **חייב** את האישה לקבל גט אך זו לא הגיעה לקבלו, יהיה ניתן לפנות לבית משפט אזרחי, ולא רק זו, אלא שערעור לבית הדין הרבני דוחה את סופיות הדיון.

בפס"ד זה ניתן לראות את ההכרה בסמכותו ה**ייחודית** של בית הדין הרבני לענייני גירושין ונישואין, ואת הפניה לבית משפט לענייני משפחה שתותר רק לאחר שכביכול, בית הדין הרבני יסיים את תפקידו וכל ערעור אליו יחזיר לו סמכותו לדון בתיק.

2) **פסק דין נוסף התואם גישה זו הנו תמ"ש 48362-07-12⁴⁴ שניתן על ידי כב' השופט סילמן.**

פס"ד זה עוסק בגבר שמעולם לא קיבל פס"ד בבית הדין הרבני לעניין גט, אך הגיש תביעה בגין סרבנות גט של אשתו. בית המשפט פסק כי הוא לא רואה לנכון לדון בתביעה זו, בעיקר מהסיבה שלא ניתן על ידי בית הדין פס"ד בעניין מעולם, אף לא כי מדובר במצווה ו/או חיוב לגט.

כב' השופט סילמן מנצל פס"ד זה על מנת לחוות את דעתו על מגמת תביעות הנזיקין ומציין כי על אף שהוא אינו מתנגד לעיקרון שבתביעות אלו, הוא מסתייג מהן, שהוא מפנה לדעתו של גב' השי' עמית בפסה"ד בגץ 2609/05 שהובא לעיל⁴⁵.

בנוסף, מציין כב' השופט סילמן כי:

27. שנים רבות עולם הגירושין, היה מלכות נפרדת; כך טיבם וטבעם של דברים- שהרי כב' ביה"ד עסק באיסור ובהיתר, וידע לבחון הדברים קלה כחמורה במסגרת הסמכות המסורה לו בחוק שיפוט בתי דין רבניים.

28. משמעות פריצת הגדר בתביעות הנזיקין היא אחת- לא עוד סמכות ביה"ד להכריע בגורל קשר הנישואין, כי אם "מסדר גט" גרידא. לא עוד שאלה אם קיימת עילה לגירושין אם לאו, שהרי די במריבה, חוסר רצון או מצווה.

⁴³ ע"מ (מחוזי תל אביב-יפו) 41/96 נ.כ. נ' מ.כ., ניתן ביום 08.05.1997 [פורסם בנבו]

⁴⁴ תמ"ש (קריות) 48362-07-12 פלוני נ' פלונית ניתן ביום 28.2.13 [פורסם בנבו]

⁴⁵ בגץ 2609/05 פלונית נ' ביה"ד הרבני הגדול לערעורים מיום 31.5.15 [פורסם בנבו]

29. לא זו היתה כוונת המחוקק ולא זהו כיבוד הסמכות המסורה לכב' ביה"ד; דומני כי ככל שעילת הנזיקין תורחב, תהיה בכך נגיסה גדולה יותר מסמכות בית הדין, ועשיית פלסטר של הוראות החוק, אשר קבעו את "מלכויות" דיני המשפחה והסטאטוס."

3) פסק דין נוסף התואם ברובו את הגישה הראשונה, הנו תמ"ש 18861/04⁴⁶ מיום 12.2.07 שניתן על ידי כב' השופט ויצמן.

תמצית פסה"ד: המבקש עתר לביטול חיובו במזונות אשתו, המשיבה בטענה כי פסק דינו של ביה"ד הרבני האזורי אשר קבע כי מצווה על המשיבה להתגרש מהמבקש ובסירובה של המשיבה לקבל גטה במועד שנקבע לכך ע"י ביה"ד. לטענת המבקש, מקום בו חייב ביה"ד את האישה להתגרש, סירובה לעשות כן מביא לאובדן זכותה למזונות.

ביהמ"ש דחה את הבקשה וקבע כי מתוך הוראות ההלכה היהודית, האישה תאבד זכותה למזונות אך ורק כאשר ניתן כנגדה פס"ד המחייב או כופה אותה להתגרש ולא ניתן פס"ד כזה, ואף אם היה ניתן זה לא המקרה המתאים לפטור את הבעל במזונות וזאת בהתאם להלכה היהודית, שכן אין מדובר במקרה פריצות אלא הפרדות הצדדים לזמן ממושך ומשענתה הכלכלית של האישה טרם הוסדר.

בתוך כך, מציין כב' הש' ויצמן את דעתו התואמת את עקרון הגישה הראשונה בדבריו בפסקה 8 לפסק דינו כי :

"מושכלת יסוד שאין לערער אחריה היא כי מעת שנתן בית הדין הרבני פסקו בעניין הנתון לסמכותו הייחודית הכרעתו מהווה השתק פלוגתא לגבי התדיינות אחרת המתנהלת בבית המשפט בעניינם של הצדדים."

וכן מציין בפסקה 12 לפסק דינו, כי :

"מתוך הוראות ההלכה היהודית, כמפורט לעיל, הובהר בפסיקת בית המשפט כי האישה היהודייה תאבד זכותה למזונות אך ורק כאשר ניתן כנגדה פסק דין המחייב או כופה אותה להתגרש, זאת ועוד - אובדן זכות המזונות יהיה אך ורק לאחר שסירובה של האישה לקבלת הגט נקבע כממצא עובדתי מבוסס ע"י בית הדין הרבני, כמו כן נדרש כי פסק הדין המחייב בגירושין יהיה פסק דין חלוט שאין עליו עוררין.. " אמור מעתה: תנאי ראשון במעלה לאובדן זכות האישה למזונות הינו מתן פסק דין המחייב בגירושין".

בנוסף לדברים אלו, כב' השופט סילמן מפנה בין היתר בפס"ד תמ"ש 48362-07-12⁴⁷ שהובא לעיל, למאמרם של המלומדים יחיאל קפלן ורון פרי "על אחריותם בנזיקין של סרבני גט"⁴⁸ אשר עיקרי מסקנותיהם הן כדלהלן :

⁴⁶ תמ"ש (כ"ס) 18861/04 מיום 12.2.07 [פורסם בנבו]

⁴⁷ תמ"ש (קריות) 48362-07-12 פלוני נ' פלונית מיום 28.2.13 [פורסם בנבו]

⁴⁸ יחיאל קפלן, רון פרי, "על אחריותם בנזיקין של סרבני גט", עיוני משפט, כרך כט (תשס"ו-תשס"ז) 773

(1) כעיקרון, ניתן לתבוע תביעת נזיקין בבית משפט לענייני משפחה בגין עוולת הרשלנות והפרת חובה חקוקה⁴⁹ אך זאת רק כאשר מתקבל פסק דין של **חיוב** או **כפיה**, לאור חשש מ'גט מעושה'.

(2) עם זאת, ועל מנת לנטרל את החשש של גט מעושה, עדיף לדון בנושא זה במסגרת בית הדין הרבני קרי, במקום בו ניתן פסק דין **המחייב** גירושין או אף בדרגת **כפיה**, מאחר ולמשפט העברי כלים, שיש בהם לאפשר הטלת חיוב נזיקי. ודוק; במקרים של המלצה או מצווה יהיה חשש אמיתי לסיקול הגט מחשש גט מעושה.

(3) באותם מקרים של "חיוב", כדאי, לדעת כותבי המאמר, לנקוט בגישתו של הרב הרצוג⁵⁰, הסוברת שיש לקבוע סכומים אשר ניתן לכנות אותם בשם 'מזונות מוגברים' אך לא מופרזים, כי אז יש חשש לתשלום שמכביד יתר על המידה על הבעל ונקרא "מהרס" שיש בו להביא לגט מעושה, ולהוסיף אותם לסכום המזונות אותם חייב הבעל לאשה בכל מקרה כל תקופה שהוא מסרב לתת לה גט, וזאת על מנת שבית הדין הרבני יוכל להכיל אותם ולהגדירם כתוספת מזונות, לא לקבוע את הגט כ'גט מעושה'.

(4) זאת בדרך קביעת סכומים על פי חוק שיחוקק וייתייחס למדרג פסה"ד שניתן (חיוב או כפיה), או לחילופין, תוך מודעות כללית והתחשבות שופטי בתי המשפט בערכאה האזרחית.

(5) הרעיון החדשני במאמר, נובע לענ"ד ביסוד דברי הרמב"ם כמובא לעיל, והוא כי במידה שיהיה חוק שיקבע את מדרג הסנקציות הכספיות יוכל בית המשפט להוות שלוחו של בתי המשפט על ידי בתי הדין הרבני⁵¹.

הנה כי כן, ניתן לראות כי האוחזים הגישה הראשונה, מסתייגים למעשה מלדון בתיקים המתנהלים בבתי הדין הרבניים, מתוך הכרה בסמכות של בד"ר וארגז הכלים המצוי לו, מהם ניתן גם כן לקבל סעדים, או במקרה הרחוק יותר, הם ימתינו עד לסופיות הדיון על מנת לקנות סמכות.

הגישה שניה:

(1) **בהתאם לגישה השנייה שהובאה לעיל, ניתן לראות את תמ"ש 24782/98⁵² שניתן על ידי כב' השופטת סיון ז"ל;**

⁴⁹ שם. עמ' 86

⁵⁰ שם. עמ' 55

⁵¹ שם. עמ' 64

⁵² תמש 24782/98 נ.ש. נ.י. מיום 14.12.08 [פורסם בנבו]

במקרה זה, בעל עיגון את אשתו החרדית במשך 10 שנים, על אף שניתן פס"ד לפיו ביה"ד ממליץ להתגרש, אך לא מחייב או כופה:

בית המשפט מפרט את משנתו תוך שהוא מביא אזכור כללי ביותר של מאמרם של יחיאל קפלן ורון פרי, "על אחריותם בנזיקין של סרבני גט"⁵³, ואת המאמר תגובה אליו שפרסמה יפעת ביטון, "עניינים נשיים, ניתוח פמיניסטי"⁵⁴ מבלי להתייחס לתוכנם ולבסוף מגיע למסקנה כי יש הצדקה לתביעה נזיקית, על אף שלא ניתן פס"ד המחייב או כופה מטעם בית הדין הרבני, בשל עוולת הרשלנות, לה גרם הבעל המעגן את אשתו.

עם זאת, כב' השופטת סיוון ז"ל מפרטת שתי וערב לכל אורך פסק הדין כי התביעה הנ"ל מוצדקת עקב מצבה הנפשי והסביבתי של האישה השייכת למגזר החרדי, ובכך עגינותה פוגעת בה באופן קשה ביותר, הן לאור שהיא לא יכולה מבחינה הלכתית ליצור קשרים עם גברים והן למצבה החברתי שנפגע מכך וכתוצאה מכך שהאישה, שבעבר היתה אישה חברתית, הפכה לאישה מבודדת חברתית בשל הבושה האופפת אותה.⁵⁵

כב' הש' סיוון ז"ל כותבת באופן מפורש כי האישה מודעת לסיכון 'גט מעושה' שעלול לגרום פס"ד זה, ואף מציינת את עניין הגט המעושה, אך לדידה מדובר כאן בתביעה נזיקית שאינה מבקשת לזרז את הגט אלא לפסוק את הפיצוי הנזיקי המגיע לאשה לאור כל הסבל שעברה.⁵⁶

בהתאם לכך, כב' הש' סיוון ז"ל פוסקת פיצויים לא ממוניים בסך 60,000 ₪ לשנה ועוד 100,000 ₪ בשל חומרת מעשיו של הבעל, ולא מעבר לכך וזאת על מנת שבית הדין יוכל לספוג זאת ולא יראה בכך עילה לפסילת גט, כאשר הבעל יואיל לעשות כן.⁵⁷

בהתאם להפנייתה של כב' הש' סיוון ז"ל למאמרה של המלומדת יפעת ביטון⁵⁸, המגיב למאמרם של קפלן ופרי שהובא לעיל, יוצגו עיקרי מסקנות המאמר, בו פרופ' ביטון מתנגדת נחרצות לדבריהם, כדלהלן, על אף כי רוח הדברים מתאימים יותר לגישה השלישית:

לדעתה של ביטון, מאמרם של קפלן ופרי נגוע בכתיבה גברית פטריארכאלית, על אף הכסות הנקייה שבו, הממשיכה את דיכוי הנשים. לראייה לכך כי אין בכל המאמר אפילו פעם אחת את המילה "הפליה", ולא רק זאת, אלא שהם משווים את הסבל הנשי והגברי בכך שמאז חרם דרבנו גרשום גם אישה צריכה להסכים לקבלת הגט;

זאת בהתעלם שבחמש שנים האחרונות התירו ל-53 גברים להתחתן על אף סירובה של האישה לקבל גט מבעלה, ומנגד עומדות לפי דיווחים לא רשמיים כ-18 אלף נשים עגונות.⁵⁹

עוד טוענת המחברת כי מחיקת הפן הרגשי מאיינת רכיב חשוב זה בתביעות נזיקין שהפכו להיות רלוונטיות ובכך מאמר זה מנציח כתיבה נרטיבית ודכאנית כלפי נשים.

⁵³ יחיאל קפלן, רון פרי, "על אחריותם בנזיקין של סרבני גט", עיוני משפט, כרך כט (תשס"ו-תשס"ז) 773

⁵⁴ יפעת ביטון, "עניינים נשיים, ניתוח פמיניסטי", עיוני משפט, כרך כט (תשס"ו-תשס"ז) 871

⁵⁵ תמש 24782/98 נ.ש. נ.י. מיום 14.12.08 [פורסם בנבו] ראה סיפא של פסקה 8

⁵⁶ תמש 24782/98 נ.ש. נ.י. מיום 14.12.08 [פורסם בנבו] ראה פסקה 5

⁵⁷ שם. פסקה 9

⁵⁸ יפעת ביטון, "עניינים נשיים, ניתוח פמיניסטי", עיוני משפט, כרך כט (תשס"ו-תשס"ז) 871

⁵⁹ שם. עמ' 875

לדעתה, החשש מעשוי גט שלדעת המחברים אמור להביא לכך כי אישה תתחייב שלא להגיש תביעה נזיקית לאחר קבלת גט כשר (ובכך להגביל את דיני הנזיקין), שמא חשש כזה יביא לעשוי גט, מנוגד לכל היגיון שכן במצב כזה תישלל כלל האפשרות לתביעה של נשים, מאחר וכל גבר יכול לחשוש מתביעה עתידית ולכן גם ייתן גט, ואזי התוצאה היא כי הוא יהיה מעושה, קרי היצמדות כללים אלו שוללים כל אפשרות לתביעה נזיקית.⁶⁰

בנוסף טוענת המחברת, כי לא ניתן להגביל את דיני הנזיקין שכן זו מערכת העומדת בפני עצמה ותפקידה הוא לפצות את האדם שנפגע ולהחזיר את מצב לקדמותו בצורת פיצוי, והכפפת דיני הנזיקין לדיני המשפחה רק מעצימות את הפער, וזאת ללא הצדקה. לא רק זאת, אלא שלדידם של המחברים מדובר בתביעה כסנקציה בלבד ולא מימוש זכות אמיתית של האישה לקבל את הפיצוי המגיע לה.⁶¹

לפיכך, לדידה, יש לראות דווקא בתביעות הנזיקין של נשים דבר נפרד לחלוטין מדיני המשפחה ולייצר אמירה פוליטית דרכן, וכן המעלה שיכולה להיווצר מכך, היא שדווקא אז בתי הדין הרבניים, מחוסר ברירה, יוכלו לממש אפיקים נוספים לצורך "כפיית גט" כמו לדוגמא בטענת 'מאז עלי', ובכך גם ישחררו נשים רבות מעגיונות, שכן הן לא יוכלו לעמוד במאסה כל כך גדולה של גיטין מעושים.⁶²

בסוף מאמרה, מציגה המחברת את פסק דינו⁶³ של כב' השופט מנחם הכהן, אשר רואה עין בעין את הדברים כפי שהציג מאמרה, קרי, הפרדה בין דיני המשפחה לדיני נזיקין וניתוק הקשר לעניין עשוי הגט, ואכן פסק לתובעת 500 אלף שקלים בשל סרבנותו של הבעל לתת גט לאשתו מזה שנתיים ימים.⁶⁴

בנקודה זו, אני נוטל לעצמי רשות לערער אחר חלק מדבריה של ביטון וגם על מהות מאמר זה; מהסיבה הראשונה והיא שככל שאישה מסוימת לא מעוניינת בגט, אזי כל המאמר של קפלן ופרי אינו רלוונטי לגביה; תקום האישה ותתבע את מבוקשה בהתאם לעוול שנעשה לה תוך סיכון או אפילו חוסר עניין לגבי כשרות גיטה, אך במקרה ומדובר באישה החפצה בגט שיהא כשר, אזי היא מחויבת לדעת ההלכה, שקבעה תנאים מסוימים לכשרות הגט.

מעבר לכך, מצד אחד מנסה ביטון להקביל את כוחם וליצור מאזן כוחות בין דיני הנזיקין ודיני המשפחה אך דא עקא, לא ניתן לעשות זאת מאחר והחוק מקנה סמכות ייחודית לבתי הדין הרבניים לקבוע מתי ואיך יתגרשו בני זוג יהודיים בישראל, בטח כאשר התביעה המבוססת על דיני הנזיקין יונקת את כוחה מעיכוב מתן הגט, סוגיה המצויה והניתנת לקביעה רק בבית הדין הרבני, מכוח סמכותו ההלכתית לכך.

לעומת זאת, דעת הכותבת כי לדידה יש להרבות בתביעות נזיקין על מנת שבית הדין יעמוד וימצא פתרונות יצירתיים המצויים בהלכה הינה דעה מרתקת, ותואמת באופן כללי את זו המצויה במאמרו של פרופ' רדזינר⁶⁵ אשר מצא שלא פעם - על אף שאישה הגישה תביעת נזיקין, למורת

⁶⁰ שם. עמ' 883

⁶¹ שם. ראה פרק 4.

⁶² שם. עמ' 896

⁶³ תמ"ש 19270/03 כ.ש. נ' כ.פ. מיום 12.12.04 [פורסם בנבו],

⁶⁴ יפעת ביטון, "עניינים נשיים, ניתוח פמיניסטי", עיוני משפט, כרך כט (תשס"ו-תשס"ז) עמ' 896

⁶⁵ ע' רדזינר "לא המדרש עיקר אלא המעשה": על סידור גיטין לאחר תביעות נזיקין ועל מדיניות הפרסום של הפסיקה הרבנית" משפטים מה (1), 5 (2015)

רוחם של בית הדין ואף למרות איומיהם כי יש למשוך את התביעה על מנת שהגט לא יהא מעושה, יצאה לבסוף האישה שגם גטה וגם פיצוייה נמצאים בידה, אך בתי הדין מצניעים זאת ואינם מרבים לפרסם פסיקות אלו מהחשש הברור שאלו יהפכו לנורמה קיימת ויאיינו את כוחה של ההלכה הרצויה והמתבקשת בבתי הדין.

עם זאת מן הראוי לציין כי עוד מובא במאמרו של פרופ' רדזינר, שההבדל המהותי הוא בין האיסור לכתחילה להיתר שבדיעבד⁶⁶, קרי, אין בכך להכשיר תביעות אלו, אלא הכשרים אלו של בתי הדין הרבניים מעלים דווקא את קרנם בעניין, מאחר ובכך הם מנסים בעיקר למנוע צער נוסף.

מבלי קשר אם אני מסכים לדעה זו או לא (ובתוך לבי אני מסכים ונוטה לדעה זו, על אף שאני שומר מצוות) מאמר זה משקף היטב את הרצון, וגם כתוב בבהירות רבה, להתערבות בתי המשפט בבתי הדין הרבניים עד שבתי הדין הרבניים ישנו את דרכם בהתאם לשיח אותו מייצגת הכותבת - האם קיים שיח דומה ביחס לערכאות אחרות? דומני שלא.

2) פסק דין נוסף, התואם יותר את הגישה השנייה, בה קיימת זיקה לבתי הדין ניתן לראות בתמ"ש 19480/05, שניתן על ידי כב' הש' ויצמן⁶⁷; כאשר בתיק זה אישה תובעת את עיזבון בעלה המנוח שעיגנה במשך שנים ארוכות עד שנפטר, ומכאן גם פסק דינו, כדלקמן:

על אף שלא נאמר הדבר בפירוש, לשון פסק הדין של בית הדין הרבני הינה לשון של חיוב גט⁶⁸.

כמו כן, אומר הש' ויצמן, כי על אף כי שבעניינו המנוח נפטר ולכן 'עשוי גט' אינו רלוונטי, גם במקרים אחרים, שבהם אין חיוב או כפיה, יש מקום להכיר בתביעה נזיקית, כאשר הבעל מסרב לתת גט מבלי כל טעם סביר, שכל מקרה לגופו, תוך התחשבות בנושא סוגית 'עשוי גט'⁶⁹.

בהתחשב באופן כללי בהלכה ובסוגיית 'עשוי גט', פוסק בית המשפט סך של 3,000 ₪ לכל חודש של סרבנות שלדידו מדובר בסכום סביר⁷⁰ וזאת מתוך כוונה שלא ליצור תקדים מסוכן אלא לקבוע פסיקה סבירה ואחידה שתהא מקובלת גם על בית הדין הרבני, וזאת בהתייחס לדעת פוסקים המתירים סכום מזונות גבוה אך לא מהרס⁷¹ (ראה גישתו של הרב הרצוג בפרוטרוט בסעיף 3 בעמ' 16 לעיל).

הגישה שלישית:

גישה שלישית, זו הרואה בתביעה הנזיקית, תביעת נזיקין "טהורה" ומנתקת את הקשר בין התביעה הנזיקית לבין המתרחש בבית הדין הרבני בנוגע להחלטותיו, בין אם פסק למתן גט באופן כלשהו או אף לא פסק כלל, ניתן לראות לדוגמא בפסקי הדין הבאים:

⁶⁶ שם. עמ' 56

⁶⁷ תמ"ש 19480/05 פלוגית נ' עיזבון המנוח פלוני ז"ל מיום 30.4.06 [פורסם בנבו]

⁶⁸ שם. פסקה 25 לפסה"ד.

⁶⁹ שם.

⁷⁰ שם. פסקה 26 לפסה"ד.

⁷¹ שם.

1) החלטה מקדמית בעניין ניתנה ביום 23.1.01 ע"י כב' הש' (כתוארו אז) בן ציון גרינברגר, בתמ"ש 3950/00⁷², אשר דן בבקשה למחיקת תביעה שהוגשה בנוגע לתביעת נזיקין בגין סרבנות גט.

א. בהחלטה זו, על אף כי הבעל קיבל פסק דין המחייב אותו להתגרש, בית המשפט מנמק את החלטתו לדון בתיק מאחר הוא אינו מוכן לקבל את הטענה בדבר חוסר סמכות, לה טוען המבקש, בגין כך שאין מדובר כאן בנקיטת סנקציות לקבלת גט ובית המשפט אינו רואה עצמו כמתערב במעשה הגט, אלא התביעה היא לפיצוי כספי בלבד, זאת על בדבר עילת הנזיקין הקמה לאישה, ובשל כך הוא אינו פוגע בסמכותו הייחודית של בית הדין, ומסכם את החלטתו בפסקה 17 להחלטה:

"ככל שהטענה היא שנגרם לאישה נזק בגין התנהגותו של הבעל, העובדה שהתנהגות המזיקה קשורה לאי-מתן גט אינה מכניסה את העילה הנזיקית לתחומם של "ענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל אזרחי המדינה או תושביה" שבסמכותם הבלעדית של בתי-הדין, גם אם המחלל באי-ביצוע ה"אקט" הזה הינו מעשה אשר הוא עצמו נתון לסמכותו של בית-הדין."

בהחלטה זו ניתן לראות את ההפרדה בין עיכוב הגט בפן ההלכתי לבין הנזק שנגרם לאישה שנפגעת מעיכוב זה, שלדידו של בית המשפט מהווה פגיעה באוטונומיה האישית של האישה, הנגרמת ממניעת יכולתה לקבוע את המשך חייה בסוגיות מרכזיות ומשכך מצדיקה את הדיון בתיק זה, אך שוב, לענ"ד, במעגל חוזר היא פוגעת שוב באישה ובעקרון כיבוד הערכאות שכן, דיון ופסיקת פיצויים תשפיע על סוגיית עשוי הגט וחודרת ישירות לתוך סמכות בית הדין ומסקלת את יכולתו לדון בדיון שהוא נטול השפעות חיצוניות המגיעות מערכאה שיפוטית אחרת במדינת ישראל, זאת מבלי להתייחס לטוהר הכוונה של מגישת התביעה האם ברצונה היה אכן לקבל פיצוי כפי בגין הנזק שנגרם לה או – כפי רוב התביעות – לזרז את הבעל הסורר לשחרר אותה מעגיונותה.

2) **בהמשך להחלטה דלעיל, ביום 21.12.2004 על ידי כב' הש' (כתוארו אז) מנחם הכהן בתמ"ש 19270/03**, אשר דן בבעל שעגן את אשתו מזה 12 שנים, ונפסק כנגדו 400,000 ₪, בנימוקים שלהלן תוך שבית המשפט ממשיך את הקו שהתווה כב' הש' גרינברגר בהחלטה שלעיל:

א. בפסקה 19 מציין בית המשפט כי הוא אינו רואה שהוא חודר לסמכות בית הדין הרבני מאחר ואין כאן ניסיון לזירז הגט אלא לדון בסעד של שיפוי האישה בנזקים הניכרים שנגרמו לה כתוצאה משנים ארוכות של עגיונות, בדידות ומצוקה נפשית שכפה עליה בעלה.

⁷² תמ"ש 3950/00 (י-ם) פלונית נ' פלוני מיום 23.1.01 [פורסם בנבו]

ב. עוד רואה לנכון בית המשפט לומר כי "זה זמן רב חדלו בתי המשפט מהרתיעה מפני חדירה לתחומי המשפחה, גם לאותם סכסוכים שמעצם טבעם נגזרים מכללי הנישואין בעדה דתית מסוימת", ומוצא להביא בין השאר את דברי הש' נתניהו (כתוארה אז) בע"א 245/81⁷³:

"העובדה, שהדין השרעי מכיר בזכויות ממוניות מסוימות שלה כאישה גרושה, אינה שוללת את העובדה, שהיא נפגעת וניזוקה בעצם גירושה ללא עילה שהוכרה בפסק-דין של ערכאה שיפוטית מוסמכת. בכך קמה לה עילת תביעה בנזיקין".

גם כאן, לענ"ד, ניתן לראות את הכפילות, לחוסר ההבנה ו/או להתעלמות, בעניין סוגיית עשוי הגט;

מצד אחד, מציין בית המשפט כי אינו מנסה לחדור את סמכות בית הדין הרבני כי אינו מנסה לזרז גט, (דבר שאולי נכון תיאורטית אך גם סביר שנאמר רק כדי לנטרל את הדעה שכן נועד לזרז את הגט, שכן בוודאי לא ניתן לדעת מה כוונת נפשה של האישה מגישת התביעה, ואם יש דבר אחד שכן ידוע זה שכל חפצה הוא להשתחרר מבעלה, ולכן מדובר כאן באופן הכרחי בנוגע לאי זירוז הגט והעגשת הבעל בביטוי כספי, שלא עשה זאת) אך בכל מקרה גם אם אין מדובר בזירוז הגט הרי שיש כאן השפעה עצומה על עשוי הגט ועיכובו.

מצד שני, לאחר שהוא מציין כי אינו מנסה לזרז את הגט, מונח הלכתי-יהודי, בית המשפט מוצא לנכון להביא אזכור בנוגע לדין השרעי לצורך הצדקה לתביעת נזיקין, לאור זאת שיש עילות שיתר הערכאות מכסות מחוץ לדין האישי. וכאן שוב עולה תמיהה, שכן למעט העניין שגם בדין השרעי הפסקת הגירושין חייבת להינתן על ידי הגבר מתוך רצון חופשי⁷⁴, הרי המסר הוא שמבחינת בית המשפט, הוא אינו מבדיל בין בית הדין הרבני לבין בית הדין השרעי - קרי, מבחינתו מדובר בדין אישי מול דין אזרחי ללא כל ירידה לדקויות בין צרכים ו/או דרישות של כל דין אישי, התניותיו, מדרגים שבו, סנקציות שיש ביכולתו לבצע וליישם וכו'.

אחרת, מדוע בית משפט שדן באישה מסורבת גט ומודע לסוגיית עשוי גט בדין העברי, שכן אחרת לא היה מציין שאין בכוונתו לזרז גט, מוצא הצדקה מהדין השרעי, בשעה שהוא דן בהליך שישפיע ישירות על עיכוב הגט?

נראה כי למעשה, בית המשפט מרים את עצמו מעל הדין האישי, משיא את הדין האזרחי ומתעלם מהפגיעה בדין האישי, מהפגיעה בצדדים לרבות מגישי התביעה, ובכך חודר דה פקטו לסמכות ייחודית, גם אם הוא מציין בפירוש כי אין בכוונתו לעשות כן.

⁷³ בע"א 245/81 - חוריה ג'מיל מחמוד סולטאן נ' חסן כמאל סולטאן, פ"ד לח(3), 169, מיום 16.7.84 [פורסם בנבו]
ראה עמ' 172-173.
⁷⁴

3) פס"ד נוסף שניתן ביום 21.7.08 ע"י כב' הש' (כתוארו אז) בן ציון גרינברגר בתמ"ש 6743/02⁷⁵, תואם את הגישה השלישית ומנתק את יום חיוב הגט ואת ההליך בבית הדין הרבני תוך שהוא מציין כי הוא דן בתביעה כתביעת נזיקין טהורה;

א. במקרה דנן, בית הדין הגדול אמנם **חייב** את הבעל להתגרש מאשתו לאחר שזו הגישה ערעור, אך בית המשפט מוצא לנכון לדון תביעה נזיקית זו שלדידו, בית הדין הרבני אינו יכול לדון בתביעה נזיקית כגון זו מאחר ובית הדין ייתן פיצוי רק במקרים שמדובר בנזקים נפשיים שהם תוצאה של פגיעה גופנית (פסקה 9).

ב. בנוסף קובע בית המשפט, שהוא מעלה את סוגית עשוי הגט ואת מודעות התובעת לכך, כי אילו היה מתחשב בסוגיה זו, היה בכך כדי לפגוע בזכויותיה של התובעת, מה גם שמרגע שהחליטה התובעת לתבוע את הסרבן, אין לבית המשפט את הסמכות כלל להכתיב לתובעת את מהלכיה. (פסקה 10)

ג. כמו כן, מציין בית המשפט, גם כן בפסקה 10 לפסה"ד, כי אין הוא מחויב כערכאה אזרחית לשקול שיקולים הלכתיים תוך שהוא מתבסס על מאמרו של המלומד בני שמואלי "פיצוי נזיקי למסורבות גט"⁷⁶, ומביא את דבריו של שמואלי הרלוונטיים להשקפתו, כי גם אם הדבר מהווה עשוי גט, אין בכך כדי לפסול את התביעה הנזיקית בגין סבלה של האישה, שכן אין זה חלק מחלוקת העבודה בין בתי הדין הרבניים לבין בית המשפט, שבית המשפט ידאג לסוגיות ההלכתיות, וזו בתנאי כי מדובר בתביעה נזיקית "טהורה".

עם זאת, יוער כי מאמרו של המלומד שמואלי שהובא לעיל ע"י כב' הש' גרינברגר אמנם צוין בפס"ד הנ"ל, אך למעשה הוא נע יותר על הציר של הגישה השנייה⁷⁷. שכן שמואלי חוזר על כך טוען שיש מקום לקורלציה והתחשבות בין הערכאות, וכי יצירת מאבק מלאכותי - אינו ראוי.

יותר מכך אומר שמואלי; כי במקרים של מסורבות גט, אזי על בית המשפט לעשות כל מאמץ לפתור את הסכסוך בדרכים אחרות נטולות השפעותיה של הפסיקה הנזיקית, תוך אזהרה התובעת בנוגע לסכנת עשוי גט ועד לממזרות ילדיה, ורק אם כלו כל הסיכויים אזי יש לקבל את התביעה הנזיקית.

מאמר נוסף של המלומד בני שמואלי, הנדרש יותר לחיבור זה, הנו "הדור הבא של תביעות נזיקין בגין סרבנות גט כדי להשיג את הגט ו'כלל האחריות' של קלברזי ומלמד"⁷⁸, וגם הוא מובא בגישה שלישית זו, מאחר ומהות המאמר היא כי לדעתו קיימת תשתית לתביעה נזיקית בגין סרבנות גט, אך גם שם מציין הוא כי זאת בתנאי שהתביעה אינה חרב פיפיות לזירוז הגט אלא בשל עוולות נזיקיות שנגרמו לאישה, ואזי תוגש תביעה נזיקית 'טהורה'.

⁷⁵ תמ"ש (י-ם) 6743/02 כ' נ' כ', מיום 21/7/08 [פורסם בנבו]

⁷⁶ ב. שמואלי, "פיצוי נזיקי למסורבות גט", המשפט י"ב (ספר זיכרון לשופט עדי אזור ז"ל), בעמ' 285-343 (2007).

⁷⁷ שם. עיין בעמ' 310 למאמרו.

⁷⁸ ב. שמואלי "הדור הבא של תביעות נזיקין בגין סרבנות גט כדי להשיג את הגט ו'כלל האחריות' של קלברזי ומלמד" משפטים מא 153 (2011)

על פי מאמר זה, לדברי שמואלי, קיימת הצדקה לתביעת נזיקין אך יחד עם זאת, הדבר תלוי במספר פרמטרים המביאים להצדקת תביעה נזיקית:

מרחק הזמן בין פתיחת תיק על ידי האשה, התנהלות הדיונים, רוח הדברים העולים בדיונים וכיו"ב; קרי, צריך להראות שהאשה פעלה כדין ובתום לב על מנת לגשת למישור הפיצוי, עד שקמה לבעל הפרת חובת זהירות ומכאן - רשלנות, המצדיקה תביעה נזיקית (עמ' 233).

שמואלי מגדיר את הפרמטר הנוסף בשם "מקבילית כוחות" תוך התייחסות לתום הלב; לדידו תום הלב הנו פרמטר המחייב ביתר תחומי המשפט כמו גם נזיקין, ולכן הוא אמור לחול גם כאן, ובענייננו, ככל שניתן להניח ו/או להוכיח כי הבעל אינו משחרר את אשתו מסיבות שהן חסרות תום לב, כמו בקשה לא כנה לשלום בית שברור כי אין סיכוי לשלום בית או יותר מכך, בקשה לשלום בית בשעה שהבעל מתגורר עם בת זוג אחרת, אזי מתקיימת 'מקבילית כוחות' אשר משקפת את הפער בין טענותיו של הבעל הסרבן לבין המציאות כי הנישואין נגמרו למעשה, וגם אז קמה לבעל הפרת חובת הזהירות. (עמ' 236)

סרבנות, מסביר שמואלי, היא פגיעה באוטונומיה של האדם ומהווה ראש נזק עצמאי בר פיצוי שאינו חייב נזק גופני ובקל וחומר ניתן להסיק שאם ראש הנזק הנ"ל מוחל בטיפולים רפואיים, על אחת כמה וכמה שהוא יחול כאשר אדם מתייחס פוגע באוטונומיה של אשתו תוך הפרה בוטה של זכויותיה. (עמ' 248)

לפיכך, פועל יוצא מכך הוא כי ניתן לומר שמבחנו של המלומד שמואלי הוא מבחן סיום הנישואין; בכך, למעשה קיים מאזן לפיו תביעות נזיקיות לא יתקבלו בנקל אך הן כן יתקבלו כאשר תוכח הפרת חובת הזהירות של הבעל כלפי אשתו, וזאת בלי קשר להליך המקביל בבית הדין הרבני.

סיכום שלושת הגישות:

1) ראינו את פסקי הדין אשר נעים על ציר רחב שמצדו האחד יש אמירה מפורשת של בתי המשפט כי קיימת הסתייגות כללית מתביעות נזיקיות במקרים של סרבנות גט, תוך התייחסות לסעדים שניתן למצות בהתאם לחוק.

2) כמו כן הגישה השנייה הסוברת בכללותה כי קיימת האפשרות להגשת תביעות נזיקין במקרים של סרבנות גט, אך אלו יוגשו במקרים של כפיה או חיוב או רק במקרים מיוחדים ורק אז יידון בית המשפט, בצרף דעת החוקרים התומכים בשיטה זו.

3) בהמשך ראינו את הגישה השלישית שם בית המשפט מבקש לנתק את עצם ההליך המתנהל בבית הדין הרבני ולהעמיד את התביעה מכוח דיני הנזיקין, והצגתי את דעתם השונה של החוקרים שהובאו בגישה זו;

החל מגישתה של המלומדת ביטון המבקשת שאף רואה בתביעות נזיקיות שליחות ויעד על מנת לייצר מציאות שבתי הדין הרבני לא יעמדו בפניו ויאלצו לשנות את פסיקותיהם בדרך יצירתית יותר, וכן את גישתו של המלומד שמואלי בה הוא רואה את התביעה הנזיקית

כקונסטרוקציה נזיקית טהורה, בתנאים האמורים וכאשר קמה לבעל הפרת חובת הזהירות כלפי האישה.

8. גישת בתי הדין הרבניים:

בשלב זה ולאחר שבהתחלת החיבור כבר עמדנו על סוגית עשוי הגט, ומאחר וכל הפסיקות (שראיתי אני, ומדובר בפסקי דין רבים) של בתי הדין הרבניים, דוחים תביעות לגט כאשר באו לאחר פס"ד לפיצוי לטובת האישה בעקבות תביעות נזיקיות שהוגשו, אביא 2 פסקי דין לדוגמא של בתי הדין הרבניים, אך ורק לצורך המחשת ההתנגשות שיוצרות התביעות הנזיקיות וכיצד בית הדין מתמודד עם סוגית עשוי הגט הנובעת מהן.

1) פס"ד של **בית דין רבני גדול** 7041-21-1 אשר ניתן על ידי כב' הדיינים אלגרבל חשאי ו- איזירר⁷⁹ הנו מפסקי הדין המחמירים יותר נגד תביעות הנזיקין המתנהלות בבתי משפט לענייני משפחה.

הערעור דן בערעור על פסק דין של בית הדין האזורי, לפיו לא ניתן לבצע סידור גט בין הצדדים כל זמן שלא יבוטל פסק דינו של בית המשפט שחייב את הבעל בתשלומי נזיקין עקב סרבנות גט. לפסק דין זה קדם פסק דינו של בית הדין האזורי מיום י' אדר תשס"ז, המחייב את הבעל לתת גט לאשתו.

בסמוך לפס"ד הנ"ל, ניתן פסק דין בבית המשפט לענייני משפחה, לפיו על הבעל לשלם לאשה סך 400,000 ש"ח בגין תביעתה לפיצוי נזיקין, וכן 4000 ש"ח לחודש כפיצוי עבור נזק כלכלי עתידי. כ"כ נפסקו הוצאות משפט סך 40,000 ש"ח בתוספת מע"מ והפרשי הצמדה וריבית כחוק.

בתאריך שנקבע לסידור גט, אמר הבעל כי הוא מוכן להתגרש ע"פ הסכם גירושין שנכתב ונחתם ללא כל שינוי בהסכם. אולם, הוא מבקש שהאישה תוותר על זכותה למימוש פסק-הדין של בית המשפט. כאמור בית הדין החליט שלא ניתן לבצע הגט כל זמן שלא יבוטל פסק-הדין.

לבסוף, לאחר הסבר מפורט ומנומק עם מקורות הלכתיים, דחה בית הדין הרבני הגדול את הערעור ופסק כי ככל שהאישה רוצה לקבל גט עליה לפעול בהתאם לפסה"ד של בית הדין האזורי, קרי לבטל את החיוב הכספי שהושת על הבעל, בפסק הדין שניתן בבית משפט לענייני משפחה.

וכלשון בית הדין:

"כל תביעה מחוץ לתביעה הנתונה לסמכות בית הדין - כתביעת נזיקין בבית המשפט האזרחי - בגין אי מתן גט, אשר התוצאה המעשית שלה היא בבחינת זרז למתן גט, מהווה התערבות בדין התורה בעניין של גירושין, ומסכלת את אפשרות ביצועו של הגט."

⁷⁹ ערעור בית הדין הרבני הגדול, תיק 7041-21-1 מיום 11.3.2008, [פורסם באתר בתי הדין הרבניים]

ועוד :

"דעתנו היא, שתביעת נזיקין בגין סרבנות גט נמצאת בסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני, בהיות תביעה זו "עניין של גירושין" במשמעות חוק שיפוט בתי דין רבניים (וראו והשוו: ע"א 401/66 ברוריה מרום נ' בן ציון מרום כא (1) 673). תביעה שכזו ניתן להגישה לבית הדין הרבני, ובית הדין יפסוק בה לפי דין תורה. לא ניתן להפעיל בקשר לכך את הדין האזרחי החל ככלל, במדינת ישראל, לגבי עניני ממון, מאחר וסעד הפיצוי בתביעת הנזיקין בגין סרבנות גט משולב ומעורה מניה וביה בשאלת כשרות הגט, עד כדי חוסר יכולת מוחלט להפרידם."

וממשיך בית הדין :

אין אנו מקבלים את טענת האשה כי תביעת הנזיקין נועדה לפצות את האשה על הסבל והרדיפה שסבלה ממנו במהלך חיי הנישואין, ועל הפסדים שלה לקבל הנחה בארנונה וגני ילדים כל זמן שהגט מעוכב וכדו'. ברור הוא כי מטרת התביעה, ולו בעקיפין, "לשכנע" את הבעל ליתן את בניגוד לדרכי האכיפה המנויים בחוק ובניגוד לדין תורה. זוהי דרך שאינה ראויה. בפן הפרוצדוראלי - לא ניתן ליצור הליכים נוספים בדרך לפירוק תא המשפחתי שלא בדרך בירור העילות לגירושין בבית הדין המוסמך. בפן המהותי – יש בפסיקת דמי נזיקין עקב סרבנות גט משום מתן פסק דין עקיף לגירושין בערכאה שאינה מוסמכת לכך - קרי בית המשפט לענייני משפחה. אין זה משנה באיזו מעטפת מוגשת התביעה - תהא זו אצטלא של תביעת נזיקין או אחרת - כאשר הכוונה המסתתרת בה היא אכיפת הבעל לתת גט שלא על פי דין תורה, אין בית הדין הרבני יכול לסדר את הגט."

בסוף פסק הדין מוצא בית הדין הגדול אף לתת את אזהרתו בעניין כדלקמן :

"דומני כי ייטיבו לעשות עורכי הדין העוסקים בדיני משפחה, אם ישקלו היטב בטרם ימליצו לאשה להגיש תביעת נזיקין לבית המשפט האזרחי בגין סרבנות גט. המלצה כאמור עלולה לעלות כדי רשלנות מקצועית, וספק בעיני אם אפילו החתמת הלקוחה מראש על ויתור מפני תביעת רשלנות שכזו, תועיל. יש להניח שהלקוחה אינה מודעת ואינה יכולה להיות מודעת מראש להשלכות החמורות של העיכוב במתן הגט, שעשוי להתקיים אף לאחר שהבעל יצהיר על הסכמתו לתת את הגט - הסכמה שתבוא עקב תביעת נזיקין."

הנה כי כן, פס"ד זה מזקק את התנגדות בתי הדין הרבניים לתביעות הנזיקין על סוגיהן וקובע כי כל תביעה נזיקית טומנת בחובה את המניע העיקרי והוא **זירוז הגט**, דבר שבית הדין לא יוכל לקבלו לאור האיסור ההלכתי החל על 'גט מעושה'. בד בבד, מציין בית הדין כי בית משפט לענייני משפחה אינה הערכאה המוסמכת לדון בתביעות אלו מהסיבות הנ"ל ואף מתרה בית הדין הרבני אף בעורכי הדין כי הגשת תביעה כגון זו עלולה להגיע לכדי רשלנות מקצועית, שהוא קובע כי:

" יש להניח שהלקוחה אינה מודעת ואינה יכולה להיות מודעת מראש להשלכות החמורות של העיכוב במתן הגט, שעשוי להתקיים אף לאחר שהבעל יצהיר על הסכמתו לתת את הגט".

(2) פסק דין נוסף הנו של בד"ר חיפה בתיק 538765, אשר ניתן על ידי כב' הדיינים, גמזו, אושינסקי ו-רוזנטל ביום 11.3.13 ודן בתביעת גירושין שהגישה אישה לאחר מס' שנים של סירוב גט שבמהלכם לא יצא מצד בית הדין החלטה לעניין גירושין, אף לא החלטה בדבר **מצווה להתגרש**, אלא הפנייה למצוא ביניהם הסדר.

לאור כך הגישה האישה תביעת נזיקין וניתן פסק דין ע"י כב' השופטת אסתר בודהנה, 7.2.12, (לא פורסם) בתמ"ש 15377-09/10, במסגרתו נפסקו לטובת האישה פיצויים בסך 180,000 ₪.

בתיק דנן, בית הדין שאל את האישה האם היא מוכנה להחזיר את הכסף ולהתחייב שלא להגיש תביעה נוספת, ומסירבה האישה בתוקף, נדחתה תביעת הגירושין בשל חשש לגט מעושה, **וכדברי בית הדין:**

"במקרה דנן, בית הדין לא יוכל לקדם הליך גירושין בין הצדדים, לאור חיובו של הבעל בתביעת נזיקין בגין סרבנות גט כטענת האשה – דבר שגורם כי הגט אינו ניתן מתוך רצון טוב לפי גדרי דין תורה.. ידועה הפסיקה הרווחת בבתי הדין הרבניים כי תביעת נזיקין הינה בגדר כפיית גט על הבעל שלא כדין כל עוד שלא נפסקו הפיצויים או הקנס ע"פ החלטת בית הדין, והדבר בגדר "גט מעושה", אשר הינו גט בטל לשיטת רוב הפוסקים."

במסגרת פסה"ד הנ"ל מביא בית הדין גם את מאמרו של הרב לביא⁸⁰, אשר מתאר את הבעיה שבכפייה כספית שלא ניתן ע"י בית הדין בתנאים מסויימים, גט כזה נקרא גט מעושה, ולכן פסה"ד קובע כי גם יבקשו בני הזוג לסדר גט "בהסכמה", בית הדין יהא מנוע מלעשות זאת, אלא רק שיוסרו אמצעי הכפייה, קרי, מחיקת פסה"ד שלטובתה.

⁸⁰ א לביא, "סידור גט לאחר חיוב הבעל בפיצוי כספי לאשתו", תחומין כו, (התשס"ו), עמוד 160

עוד מאמר שאוזכר בפסה"ד הוא של הרב דיכובסקי⁸¹, אשר גם הוא, שלא במפתיע, מסתייג מתביעות נזיקין שלמעשה מנסות לאכוף גירושין, וקובע כי קיימת בכך בעיה הלכתית מסיבות רבות שחלקם אף פורטו לעיל, אך גם בעיה משפטית, מאחר ובית הדין הרבני הוא הסמכות היחודית לענייני גירושין ונישואין בישראל.

8. מסקנות וסיכום:

א. הדיסוננס שבין בתי המשפט לבין בתי הדין הרבני ומה שביניהם:

1. לאור כל המובא, ניתן לראות שלדידם של שופטים רבים האוחזים בגישה הראשונה והשנייה, בשעה שבית משפט דן בתביעת נזיקין שעניינה 'סרבנות גט', יש בכך חדירה לסמכות הייחודית של בית הדין הרבני, בהסתמך על חוק שיפוט בתי דין רבניים, והם נמנעים לחלוטין מלעשות זאת או לחלופין, הם דנים בתיקים במשורה, ותוך התחשבות מרבית על מנת שלא לגרום לעינוי דין נוסף בהגיעם של הצדדים לבית הדין הרבני לצורך סידור הגט, בכך הם מיישמים את גישתו של הרב הרצוג⁸², או דעות אחרות אשר יש בהן התחשבות וקשב למצב הרגיש בו מצויים הצדדים, שמצד אחד רואים מקום לסייע לצד הנפגע אך זאת מבלי לגרום לו לנזק בלתי הפיך.

2. מאידך, בהתאם לכך ובקשר רציף לדברים האמורים, ניתן להניח מכל האמור והמובא בפירוט גישתם, כי השופטים האוחזים בגישה השלישית, המבקשים לנתק את תביעת הנזיקין ולהתייחס אליה ללא קשר לזירוז הגט, עושים כל שאל-ידם כדי לנמק מדוע לא מדובר בתביעות לזירוז גט, לרבות אזהרת הצד התובע כי הוא עלול להיפגע מכך בהליך בבית הדין הרבני, וככל שהצד מודע לכך, הם רשאים לדון בתיק.

3. לענ"ד, אין זה פותר את הבעיה העקרונית, מהסיבה שברגע ששופט דן בתביעה כזו, גם אם הצד הסכים להיפגע, בית המשפט נותן יד לחדירה לסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני, מאחר ובפסיקתו יש השלכה ישירה לנעשה באולם הדיונים של הדיין, ובכך הוא פוגע בעיקרון כיבוד הערכאות.

זאת אגב, גם מהסיבה שלא ניתן להכחיש כי רוב התביעות הנזיקיות בעניין זה, מוגשות בעיקר כדי לזרז את מתן הגט המיוחל, וכנראה שגם בית המשפט, האוחז בגישה השלישית מודע לכך, שכן חזקה על בית המשפט, שבתוך עמו הוא יושב.

ב. לאלוקים הפתרוניס או לא בשמים היא? - הצעות.

אם כך, תעלה השאלה מה כן ניתן לעשות על מנת להקל על סבלן של אותן נשים עגונות שחפצות להשתחרר מבעלים אשר מתעללים שנים ארוכות בנשיהם והן מכלות את זמןן ושנותיהם הפוריות, מבלי שהבעלים ישלמו על כך מחיר ראוי, או להפך, מבלי לפגוע בעיקרון כיבוד הסמכויות?

לעניין זה, על סמך כל המובא לעיל, יש כמה וכמה הצעות, ואמנה מעט מהן:

⁸¹ ש. דיכובסקי "צעדי אכיפה ממוניים כנגד סרבני גט", תחומין כ"ו, (התשס"ו) עמוד 173.
⁸² ראה הערה 51.

1. ראשית, ניתן להגיש תביעה בבית הדין תחת הגדרות מסוימות אשר לא נכללות בהן עילות מהן משתמע כי התביעה נועדה לזרז גט, וכי תביעות אלו יתבררו בבית הדין הרבני המודע לדקויות ההלכה ובתנאי כי מדובר בתביעה כרוכה, זאת בהתאם להלכה שנקבעה בבג"ץ סימה אמיר⁸³ (להלן: "הלכת סימה אמיר") ובבגץ עליזה עמיר⁸⁴ (להלן: "הלכת עליזה עמיר").

לעניין זה ראה דברי כב' הדיין אגרבלי⁸⁵: "אין מניעה להגיש לבית הדין תביעת נזיקין בין בני זוג בגין בושות וכדומה עקב הזנחת צד אחד את השני לחרפה ולאנחות וזאת גם כשהיא כרוכה בתביעת גירושין. אולם צריך שיהיה ברור כי תביעת הנזיקין לא נועדה כדי ללחוץ על הבעל ליתן גט בניגוד לדין תורה."

תביעות נזיקין אלו יכולות להיות כרוכות בתביעת גירושין גם בעילות ספציפיות אלו, לדעת הרב וורבורג⁸⁶:

עילה ראשונה: היא 'פיצויים בגין נזק נפשי ובגין אי-קיום מצווה', קרי, תביעת אישה בגין הצער של הפרידה הכפויה מבעלה: מטבעה, האישה משתוקקת מעומק לבה לחיות עם בעלה במקום לחיות חיי רווקות, וכאשר היא אינה מממשת את רצונה, הדבר עלול לגרום לה לצלקות רגשיות, אזי בדומה לכך, כאשר האישה הינה עגונה, היא תוכל להגיש תביעה כנגד בעלה בעילה זו.

עילה שנייה אפשרית נוספת לתביעת הפיצויים עשויה להיות מניעת קיום המצווה; קרי, כאשר אדם מונע מחברו לקיים מצווה, עליו לשלם פיצוי לחברו. מכאן, שבעל מונע מאשתו לקיים מצווה של יישוב העולם, הדבר מהווה עילה לפיצוי נזיקין והאישה תוכל להגיש כנגדו תביעה על כך בבית הדין.

עם זאת, לדעתי קיים קושי מובנה בהצעות אלו מהסיבה שבעת הגשת התביעה הכרוכה לגירושין, טרם התגבשו העילות ולכן ההצעה הזו פחות ריאליסטית שכן היא לא ישימה, מאחר ולאחר הגשת התביעה לא תוכל האישה להגיש תביעה נוספת, לאור 'הלכת עליזה עמיר', לעניין סעיף 3 ו-9 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953, ולאחר סיום התביעה גם כן לא תוכל, בהתאם ל'הלכת סימה אמיר' וגם כי נכון להיום אין לבי"ד רבני סמכות לדון בתביעה נזיקית, נפרדת.

מה שכן תוכל האישה להגיש זאת בתביעה כרוכה רק אם הגשתה זו ההיתנה בעקבות שהבעל אילץ אותה להגיע למצב שבו היא מגישה את התביעה, ואז היא תוכל לכלול את העילה הראשונה בלבד.

2. חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) התשנ"ה-1995, המושתת על הרחקות דרבנו תם⁸⁷: בית הדין יכול לפעול בשורה של סנקציות, שאינן נחשבות ככפיית גט, כנגד בעל סרבן, שיוער כי ההרחקות לא חלות על נשים סרבניות, ושיש בהן להרחיק את האדם מהחברה ולגרום לו בדידות חברתית ועסקית החל מאיסור לדבר עמו ועד לאיסור לעשות עמו עסקים או להעלותו לתורה ואף לומר אחריו קדיש.

למותר לציין כי פעולות אלו כנגד אדם ובטח כנגד יהודי שומר מצוות המשתניך לקהילה אותה הוא פוגש בוקר עד ערב ובכל שלב בחייו, ממיטות עליו משקל רב לבצע את המוטל עליו – למסור גט לאשתו. מעבר לכך שסנקציות אלו עוגנו בחוק, הם אף הוכרו כמותרות בבית המשפט העליון⁸⁸.

3. כמו כן, ראינו גם את דעתו של הרב הרצוג⁸⁹ בנוגע לפיצויים שאינם מהרסים, אשר יכולים להינתן על ידי בית הדין הרבני, ולעתים גם בבית משפט לענייני משפחה, מבלי שהדבר יהווה עשוי גט.

⁸³ בגץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים מיום 6.4.06 [פורסם בנבו]

⁸⁴ בגץ 5507/95 עליזה אמיר נ' בית הדין האזורי בחיפה, פ"ד נ(3) 321 מיום 15.7.96 [פורסם בנבו]

⁸⁵ ערעור בית הדין הרבני הגדול תיק 1-21-7041 מיום 11.3.2008, [פורסם באתר בתי הדין הרבניים]

⁸⁶ הרב א. יהודה וורבורג האם בית דין יכול לפסוק פיצויי נזיקין לעגונה? תחומין ל"ד (תשע"ד) עמ' 430.

⁸⁷ שם.

⁸⁸ בג"ץ 5185/13 פלוני נ. בית הדין הרבני הגדול בירושלים מיום 28.2.17 [פורסם בנבו]

⁸⁹ ראה הערה 51.

4. בנוסף קיים 'הסכם קדם-נישואין' אשר יכול לעגן בתוכו תנאים להחלת חובות כספיים במקרים של פתיחת תיק גירושין ועד למתן הגט, המוכר גם הוא, באופן עקרוני, בבתי הדין הרבניים.⁹⁰

5. עוד הצעה, בהסתמך על דבריו של הרב דיכובסקי במאמרו הנ"ל⁹¹, היא כי "ראוי שיבוא תיקון מפורש לחוק לקיום פסקי דין של גירושין, שיאפשר לבתי הדין להטיל סנקציות ממוניות, כולל פסיקת נזיקין. בתי הדין יעשו בזה שימוש מושכל במינון הנכון ובמקום הנכון."

6. בנוסף, וכאן אני מכוון לדעתם של קפלן ופרי⁹², אך למען הכנות, רעיון זה מקנן בי מאז נחשפתי לסוגיה זו, והיא שניתן להציע הצעת חוק בהתאם לדעת הרמב"ם, והיא שבתי הדין יוכלו למנות את בתי המשפט⁹³, ולהורות שבמצבי חיוב או כפיה יהיה ניתן להגיש כתב בתביעה נזיקין, דבר זה גם מתיישב עם הרמב"ם שלדעתו, כאשר בית דין יהודי מסמך ערכאות לפעול מטעמם, תהיה להם הסמכות לכך, ואז אין חשש לגט מעושה. אמנם הצעה זו היא מהפכנית ודורשת שילוב ידיים של ערכאות שבלשון המעטה אינן רואות את הדברים עין בעין, אך ככל שמעל כסאות הדיינים היושבים בבתי הדין הרבניים ומעל כסאות השופטים הנכבדים היושבים בדין מצוי סמל מדינת ישראל, ראוי שתשב ועדה ממלכתית של משפטנים ואנשי הלכה מבתי הדין והן משפטנים מטעמם של בתי המשפט עד שתמצא דרך לעשות זאת, דווקא מאחר והדבר אפשרי ומיטיב עם הבריות ועם הצדק.

ומהו תפקידה של כל מערכת משפט, אם לא לעשות צדק?

לסיכום :

(1) בהמשך לכל האמור ולסיכום, ראינו כי החוק במדינת ישראל קובע שהסמכות לענייני קידושין וגירושין מצויים בסמכות ייחודית של בתי הדין הרבניים, מה שמקשה וחוסם את בתי המשפט מלדון בתביעות נזיקין כפתרון לסרבנות גט, הן מהפגיעה שהם גורמים לצדדים והן בשל עקרון כיבוד הערכאות המעוגן בחוק ובפסיקות של בית המשפט העליון.

(2) הבאתי כי שופטים האוחזים בגישה השלישית, וחלק מהאוחזים בגישה השנייה, נוטים להגמיש את המסגרות בקבלת 'תביעות נזיקין כפתרון של סרבנות גט' תוך הצדקתן בסיבות שונות שבחלקן, כמפורט, לענ"ד - אין בהם כדי לפטור אותם מפגיעה בעיקרון כיבוד הערכאות ואף בפגיעה בהמשך, בצדדים.

הן מאחר שבסופו של יום הם נותנים יד לכרסום בסמכות הייחודית של בתי הדין הרבניים והן מאחר שפסקי דין צפויים להימחק בעתיד על מנת לקבל גט;

חמור יותר מכך הוא ששופטים אלו מודעים לכל זאת, מה שמחזק את הדעה כי התביעה נועדה אך לזירוז הגט, באמתלות שונות, לרבות חדירה לסמכות בית הדין הרבני.

(3) עם זאת, וכפי שראינו, קיימים פסקי דין לפיהם נשים בעיקר, ניהלו הליכים מתישים בבית הדין הרבני, 5 ו-7 שנים מבלי שיצאה אפילו המלצה להתגרש וזאת בשעה שהבעל חי עם אישה אחרת והאישה העגונה סובלת בכל יום מחייה בחוסר יכולת לבנות את המשך שנותיה כרצונה, כך שלא ניתן לומר כי בתי המשפט, והשופטים האוחזים בגישה השלישית, מנהלים את הדיונים בהתעלמם מבתי הדין הרבניים כלאחר יד.

⁹⁰ בית הדין הרבני האזורי חיפה, תיק 921878/2, מיום 29.1.14 [פורסם באתר בתי הדין הרבניים]

⁹¹ ראה הערה 82

⁹² יחיאל קפלן, רונן פרי, "על אחריותם בנזיקין של סרבני גט", עיוני משפט, כרך כט (תשס"ו-תשס"ז) 773, עמ' 64

⁹³ ראה הערה 31.

4) הראיתי כי קיימים פתרונות חלופיים שחלקם הובאו לעיל, ומראים כי בית הדין הרבני, ברצותו, יכול לתת סעדים לא מעטים לנפגעי סרבנות גט.

האחריות לכך מוטלת בראשונה על בתי הדין הרבניים, אשר עליו להיות גמיש יותר ביחס לעינוי הדין של הצדדים ולהימנע מלמשוך את הצד הנפגע שנים ארוכות עד שיואיל בטובו להוציא תחת ידיו החלטות כגון אלו המסייעות לצד הנפגע, והן על עורכי הדין אשר עליהם להיות מודעים לכלל האפשרויות העומדות לבתי הדין ולעמוד על זכויות הלקוחות שלהם בהליכים אלו.

בנוסף, הובאו רעיונות לשיפור המערכת ומי ייתן ויום אחד ישלבו אלו ידיים על מנת לסייע לזקוקים לכך.

5) עם כל זאת וכבר עתה באופן הדחוף ביותר, על בתי הדין הרבניים ליצור אמון מחדש של הציבור, על ידי שיהיו קשובים לאלו המגיעים לאולמות הדיונים.

ככל שהדיונים יסייעו יותר, בכך גם יוותר רצונם הכנה של בתי המשפט לסייע לצדק לצאת לאור באמצעות תביעות הפוגעות גם בצדדים וגם בעקרון כיבוד הערכאות - ובא לציון גואל.

“במקום שיש עיגון אין שלום, וכל התורה כולה לא ניתנה אלא למען עשית שלום”

(מהרש"א סוף מסכת יבמות)

רשימה ביבליוגרפית

מתוך המקורות:

1. איוב, פרק יא, פסוק ט'.
2. חומש דברים פרק כד, פסוק א'.
3. רמב"ם, הלכות גירושין, פרק ב, הלכה כ'.
4. ראה מסכת גיטין פ"ח עמוד ב'.
5. מסכת יבמות דף קו עמוד א'.
6. כתובות עז ע"א.
7. שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד, סעיף א.
8. יבמות מד ע"ב.
9. יבמות פה ע"א.
10. ירושלמי, גיטין פרק ט, הלכה ט.
11. שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד, סעיף כ.
12. יבמות סה ע"ב.
13. שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד, סעיף ו.
14. טור אבן העזר הלכות גיטין סימן קנד, סעיף נד'.
15. ירושלמי, גיטין פרק ט, הלכה ט.
16. יבמות לט ע"א.
17. כתובות עז ע"א.
18. רש"י, נדרים צ ע"ב, ד"ה יוצאות.
19. רש"י, גיטין פח ע"ב, ד"ה כדין.
20. שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד, סעיף כא.
21. הגהות הרמ"א על ספר אבן העזר, סימן קנד סעיף א'.
22. מסכת גיטין, דף צ', עמ' א'.
23. שולחן ערוך, אבן העזר, סימן א, סעיף י.
24. רמב"ם, הלכות גירושין פרק ב, הלכה כ'.

חקיקה והצעות חוק:

1. חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953
2. חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גרושין) התשנ"ה-1995.
3. חוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984.

פסיקה:

1. עא 22/70 דב זעירא נ' תהילה, ניצן ו-הדס זעירא, כד (1) 475 מיום 30.4.70 [פורסם בנבו]
2. בעמ 3151/14 פלונית נ' פלוני מיום 5.11.15 [פורסם בנבו]
3. עא 401/66 ברוריה מרום נ' בן ציון מרום, כא (1) 673 מיום 19.6.67 [פורסם בנבו]
4. בגץ 2609/05 פלונית נ' ביה"ד הרבני הגדול לערעורים ניתן ביום 31.5.15 [פורסם בנבו]
5. רע 103/82 חניון חיפה בע"מ נ' מצת אור בע"מ מיום 13.7.82 [פורסם בנבו]
6. עמש (ת"א) 46631-05-11 פלונית נ' פלוני מיום 23.1.14 [פורסם בנבו]
7. ע"מ (מחוזי תל אביב-יפו) 41/96 נ.כ. נ' מ.כ., ניתן ביום 08.05.1997 [פורסם בנבו]
8. תמ"ש (קריות) 48362-07-12 פלוני נ' פלונית ניתן ביום 28.2.13 [פורסם בנבו]
9. בגץ 2609/05 פלונית נ' ביה"ד הרבני הגדול לערעורים מיום 31.5.15 [פורסם בנבו]
10. תמ"ש (כ"ס) 18861/04 מיום 12.2.07 [פורסם בנבו]
11. תמ"ש (קריות) 48362-07-12 פלוני נ' פלונית מיום 28.2.13 [פורסם בנבו]
12. בג"ץ 8497/00 אירה פייגפלמן נ' ג'אורג' פלמן, מיום 27.1.2003 פורסם בנבו.
13. בגץ 787/14 פלונית נ' פלוני מיום 26.10.15 [פורסם בנבו];
14. בגץ 5038/16 רפאל טולדנו נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים מיום 5.9.16 [פורסם בנבו].
15. תמש 24782/98 נ.ש. נ' נ.י. מיום 14.12.08 [פורסם בנבו]
16. תמ"ש 19480/05 פלונית נ' עזבון המנוח פלוני ז"ל מיום 30.4.06 [פורסם בנבו]

17. תמ"ש 3950/00 (י-ם) פלונית נ' פלוני מיום 23.1.01 [פורסם בנבו]
18. בע"א 245/81 - חוריה גימיל מחמוד סולטאן נ' חסן כמאל סולטאן, פ"ד לח(3), 169, מיום 16.7.84 [פורסם בנבו]
19. תמ"ש 19270/03 כ.ש. נ' כ.פ. מיום 12.12.04 [פורסם בנבו]
20. בג"ץ 5185/13 פלוני נ. בית הדין הרבני הגדול בירושלים מיום 28.2.17 [פורסם בנבו]
21. תיק 921878/2, בית הדין הרבני האזורי חיפה, מיום 29.1.14 [פורסם באתר בתי הדין הרבניים]
22. תמ"ש (י-ם) 6743/02 כ' נ' כ', מיום 21/7/08 [פורסם בנבו]
23. תיק 1-21-7041, בית הדין הרבני הגדול, מיום 11.3.2008, [פורסם באתר בתי הדין הרבניים]
24. בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים מיום 6.4.06 [פורסם בנבו]
25. בג"ץ 5507/95 עליזה אמיר נ' בית הדין האזורי בחיפה, פ"ד נ(3) 321 מיום 15.7.96 [פורסם בנבו]

ספרות ומאמרים שפורסמו בפרסום רשמי:

1. ב. שמואלי "הדור הבא של תביעות נזיקין בגין סרבנות גט כדי להשיג את הגט ו'כלל האחריות' של קלברזי ומלמד" משפטים מא 153 (2011)
2. רונן פרי; יחיאל קפלן -תפסת מרובה לא תפסת: על עצמה באמצעות דיני הנזיקין משפט, חברה ותרבות העצמה במשפט (תשס"ח), 411
3. ב"צ שרשבסקי, דיני משפחה, מהדורה שלישית, ירושלים תשמ"ד, עמ' 353.
4. יחיאל קפלן, רונן פרי, "על אחריותם בנזיקין של סרבני גט", עיוני משפט, כרך כט (תשס"ו-תשס"ז) 773
5. יפעת ביטון, "עניינים נשיים, ניתוח פמיניסטי", עיוני משפט, כרך כט (תשס"ו-תשס"ז) 871
6. ע' רדזינר "לא המדרש עיקר אלא המעשה": על סידור גיטין לאחר תביעות נזיקין ועל מדיניות הפרסום של הפסיקה הרבנית" משפטים מה (1), 5 (2015)
7. שלמה דיכובסקי, בתי הדין ובתי המשפט - תחומי חיכוך, תחומין, כרך כד, (תשס"ד) 51.
8. ב. שמואלי, "פיצוי נזיקי למסורבות גט", המשפט י"ב (ספר זיכרון לשופט עדי אור ז"ל), בעמ' 285-343 (2007).
9. א. יהודה וורבורג, "האם בית דין יכול לפסוק פיצויי נזיקין לעגונה?", תחומין ל"ד, (תשע"ד) עמ' 430.
10. א. לביא, "סידור גט לאחר חיוב הבעל בפיצוי כספי לאשתו", תחומין כו, (התשס"ו) עמוד 160
11. ש. דיכובסקי "צעדי אכיפה ממוניים כנגד סרבני גט", תחומין כ"ו, עמוד 173 (התשס"ו)

אחרים:

1. <http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=3588>
2. <https://www.justice.gov.il/Units/SiuaMishpaty/NewsLetters/NewsLetter3/family/Pages/mbmbb.aspx>